

ZLSE

Vejerbodselev, toldskole og
toldelevkursus, omfaktureringsager
og skatteborger i Ribe

Zise - Told- og Skattehistorisk Tidsskrift er medlemsblad for Told- og Skattehistorisk Selskab, stiftet den 24. oktober 1977. Bestyrelsens medlemmer er told- og skattedirektør Ole Kjær, København (formand), overarkivar, mag. art. Henrik Fode, Århus (næstformand), dr. phil. Ole Degn, Viborg (redaktør), fuldmægtig Gunnar Jakobsen, København (sekretær), specialkonsulent Kirsten Lekdorf, København (kasserer), fhv. regionschef Palle Castbak, Kalundborg, fhv. ekspeditionssekretær Aage E. Hansen, Kruså, kontorchef Henrik Ludolph, København og retschef Hans Jørgen Mortensen, Viborg.

Medlemskab af Told- og Skattehistorisk Selskab tegnes ved henvendelse til Told- og Skattehistorisk Selskab, Østbanegade 123, 2100 København Ø eller på www.zise.dk, hvortil adresseændringer også kan meddeles. Kontingenter andrager 60 kr. om året for enkeltmedlemmer, 500 kr. for institutioner og firmaer. Biblioteker kan tegne abonnement for 60 kr. Zise udkommer tre gange årligt, og hvert hefte indeholder ca. 40 sider.

Bidrag til Zise bedes sendt til redaktøren, dr. phil. Ole Degn, Mellemhøjen 11, 8800 Viborg, eller til sekretæren, fuldmægtig Gunnar Jakobsen, Told- og Skattehistorisk Selskab, Østbanegade 123, 2100 København Ø.

www.zise.dk

ISSN 001 05-8355
Tryk: Wadmann Grafisk A/S, Thisted

Vejerbodselev, toldskole og toldelevkursus, omfaktureringsager og skatteborger i Ribe

Annie Birkvang har tidligere i Zise fortalt om sit arbejde som kontormedhjælper på Toldkassererkontoret på Centralpostgården i Bernstorffsgade i København 1955-57 (Zise 2004, s. 94-105) og senere som kontorafløser 1957-60, hvor hun gennem de tre år fik erfaringer fra ikke færre end 28 forskellige kontorer og toldopsyn med mange forskelligartede opgaver (Zise 2005, nr. 2, s. 14-29). Nu er hun nået til at fortælle om sin tjeneste som vejerbodselev i efteråret 1960. Vejerbodstjenesten var et led i uddannelsen til toldassistent, og efter en fastlagt plan kom hun til at gøre tjeneste i forskellige typer vejerboder, Frihavnens vejerbod, Fine vægt og Grove vægt, Prøvekontrollen, Godsbanegården, Pakkevægten, Frilagerets vejerbod og Spiritusvejerboden. Ikke mindst den sidste synes at have været en oplevelse; hun lærte at »styrte« spiritus og at sætte pris på »Full Port«. Derefter fortsatte uddannelsen fra januar 1961 på Toldskolen i Toldbodgade, og midt i eksamenstiden fik hun at vide, at hun efter eget ønske var blevet forflyttet til Svendborg. Toldforvalteren her var ikke helt vild med at skulle have en pige, men hun blev sat godt ind i de forskellige opgaver.

Også Frode Bang skriver i sit afsnit i dette nummer om uddannelse på Toldskolen. Vi hører om fag og lærere, kemi-

prøve og bogføringsprøver i 1965 og fortsat toldelevkursus i 1966. Endnu før eksamenstiden var afsluttet, fik Frode Bang besked om, at han derefter skulle gøre tjeneste ved Københavns Toldsted, meget mod hans vilje, for familien havde i hele sin elevtid boet i Nørresundby, og han havde håbet at kunne vende tilbage til Ålborg Toldsted.

Bent Andreassen er i sit afsnit nået til oplevelser med de mange omfaktureringsager og med fiktive handler i 1980'erne. Han oplevede her ved Frederikshavn Toldsted, at alt fra golfbolde til swimmingpools kunne blive omfaktureret, således at de erhvervsdrivende kunne få moms- og skattefradrag på indkøb af varige forbrugsgoder som TV-apparater, køleskabe, tøj, påhængsmotorer til lystfartøjer osv. Der kunne være tale om ganske store beløb og krav om flerårige fængselsdomme, og toldvæsenet, skattevæsenet, kriminalpolitiet og anklagemyndigheden måtte indimellem udfolde store bestræbelser for at skaffe tilstrækkeligt bevismateriale til domfældelse. Selv en fuldstændig lageroptælling kunne politi og toldvæsen i fællesskab gribe til.

Vælger man til belysning af udviklingen i beskattningen i Danmark i 1600-årene en borger fra Odense, får man ikke et billede, der er helt dækkende, hvis det også skal gælde for jyderne.

For dem skulle det i dette århundrede flere gange blive et voldsomt problem, at fjendtlige hære uden videre kunne trænge ind over grænsen sydfra, uden at skulle tage hensyn til den stærke krigsflåde, der kunne beskytte øerne. Hvor slemt det kunne gå for jyderne, viser Ole Degn, idet han som eksempel tager en skatteborger i Ribe. Kildematerialet fra denne by gør det også muligt at sætte

fokus på en person, der måske er den tidligste store skattesnyder, vi kender navnet på.

Ligesom tidligere har Bente Borg Sørensens i Told-Skat Museet med sit store kendskab til museets billedsamlinger fundet størsteparten af billedmaterialet frem.

Forsidebilledet viser et udsnit af stempler i Annie Birkvangs lille bog fra

Vejerbodselev og toldskoleelev i København og assistent i Svendborg

af Annie Birkvang

Vejerbodstjeneste

Vejerbodstjenesten var et led i uddannelsen til toldassistent. Der var lagt en plan, efter hvilken vi, tretten elever fra Københavns forskellige kontorer, i efteråret 1960 skulle gøre tjeneste i forskellige typer vejerboder.

Vi skulle tillige »overhøres« i faget »Hverv uden for beskatningen«, som man kun i enkelte tilfælde kunne praktisere på de københavnske toldsteder. Vi blev overhørt af toldforvalter Friise, og det skete, så vidt jeg husker, i et lokale i Søndre Frihavn. Det var nogle afsindigt kedelige timer, vi havde der, men det skulle jo læres, så vi ikke var alt for blanke i emnet i forhold til vores senere kursuskammerater på

det egentlige toldelevkursus. De kom jo fra provinsen, hvor de som regel var blevet overhørt af toldforvalteren.

Efter min mening kunne undervisningen godt have været en smule mere levende.

Provinselevernes fordel var, at de ofte havde arbejdet med nogle af de hverv uden for beskatningen, som fandtes på deres respektive toldkamre.

Mine kursuskammerater fra København var: Kirsten Wenning, Tove B. Sørensen, Jørn Sjøholm, Lis Nordhøj, Torben J. Kliim, Rolf Ertner, B. Kristensen, Lars J. Jensen, Jørgen Klemmed, Lis Keller Hansen, Gunnar Jensen og Erik G. Eriksen.

Brovægt 10, Frihavnen, fotograferet fra Langelinie. Foto ca. 1955 i Told-Skat Museet.

Frihavnens Vejerbod

Efter vores skema skulle vi den 1. juli 1960 møde i den vejerbod, hvor vi var sat til tjeneste efter personalekontorets fordeling. Jeg skulle til Frihavnens Vejerbod, og havde jo ringet i forvejen og spurgt, hvilken tid jeg skulle møde. Så jeg stillede i Frihavnens Vejerbod ved Toldvagt 2. Efter to dage blev jeg dog flyttet over til Brovægt 11, idet vi var to elever til tjeneste i vejerboden (den anden var L. J. Jensen). Men her i brovægten mødte jeg toldkontrollør Holm, der var en skæg fyr, og toldassistent A. A. Christiansen, der begge tog godt imod mig. A. A. Christiansen også kaldet »ad acta« i folkemunde, skulle sørge for min faglige opdragelse. Det var en rigtig god tid her. På stedet var desuden assistenterne K. M. Olsen og Lyng.

Lastbilerne kom med deres gods og skulle vejes både tomme og fyldte på brovægten, så man kunne klarere godset med den rigtige vægt. Der skulle tariferes, så varerne kom under den rigtige toldtarif og fortoldningsangivelserne udfyldes. Varer, der skulle ind i Frihavnen blev også vejat i fuld – og senere ved udkørsel tom bil.

Den 16. juli kom jeg tilbage til vejerboden, hvor jeg kom til assistent E.S. Jensens vægt nr. 2. I de dage var tillige kontrollør Johannes Lynggaard, assistenterne Arne Pilgaard, Flemming Nye-land, Søndergaard, B. Jensen, Lauritzen og Gunnar Tamberg der, og på afløsning Øjvind Jensen-Fangel. Mange af gutterne havde jeg jo mødt, medens jeg var kontorfløjer ved »Færgen« i Frihavnen eller i vejerboderne.

I vejerboden fortoldede man varer fra Frihavnen. En del blev sendt ud til an-

dre steder i landet, men vi tog os af det, der skulle til københavnsområdet eller af andre grunde ønskedes fortoldt her.

Der var en del brækage. Mange kasser med f.eks. skjorter var blevet ødelagt ved losning fra skibet. Jeg tror, at havnearbejderne udvalgte de kasser, der skulle gå i stykker – for det var i reglen varer, der var svære at få i datidens Danmark, eller det var blot gode forbrugsvarer (kaffe, tøj, transistorradioer mv.). Det blev jo en forsikringsskade, så modtagerne fik tabet dækket, men der er sikkert vandret en del ud gennem frihavnsporten – måske, hvad skjorter angår, i flere lag.

Nogle speditører tog det ikke så tungt med, om der kom til at mangle nogle effekter mere, inden forsikringstilsynet kom og vurderede skaden.

Der blev tilbudt mange mærkelige ting ind imellem, men jeg valgte at sige nej tak, dels var det jo svindel, dels ville jeg ikke i lommen på nogen, fordi jeg havde sagt ja tak til en eller anden tåbelig ting. Vi var jo ikke korrupte i toldvæsenet, var noget af det første, jeg lærte, og vi havde også skrevet under på at være »nidkære«. I forretninger og tankstationer i området blev der udbudt kaffe mv. til salg i sækkevis og til rimelige priser. Hvor mon de varer kom fra? Man prøvede at fange synderne, hvad der af og til lykkedes.

Der kom en del ægte tæpper til vejerboden, og det gjaldt om at finde ud af, om de var over eller under 100 år, da det betød meget for fortoldnings-»prisen«, da der dengang var noget, der hed afgift af manufakturvarer. En ret høj afgift – jeg tror den var på 25%. Af og til blev der rekvireret hjælp udefra. Så kom der en professor i ægte tæpper og bedømte, om

tæpperne var gamle nok. Her lærte jeg en del om antal knuder per centimeter og andre nyttige ting. Det var i det hele taget spændende at få det varekendskab, som den gamle toldertjeneste gav. Mange forskellige varer strømmede igennem vejerboderne, så varekundskab var et »must«. Der var ting som fittings til VVS, og der var madvarer og tilsætningsstoffer – ja, sågar jordbærkerner, der til min store forargelse skulle bruges i marmelade, så kunderne skulle tro, der var flere jordbær i.

Det var ikke ligegyldigt, hvilket materiale tingene var gjort af, heller ikke den kemiske sammensætning af f.eks. kemikalier. Ofte måtte vi udtage prøver for at få en tarifiering fra et mere centralt sted.

Vi havde et hyggeligt samarbejde med de frihavnsarbejdere, der hentede godset i pakhuset og åbnede kasserne, så vi kun skulle komme og tarifere. Peter Nielsen, der stod for »vægt nr. 2«, syntes bestemt, at jeg skulle have 14 på toldelevkurset. Han gav mig en karakterseddel med, da jeg var færdig i vejerboden.

Hvis I nu spørger jer selv, hvordan jeg

kan huske det, er forklaringen, at jeg har lavet en scrapbog fra vejerbodskurset, og det er den, der holder min hukommelse fast. For øvrigt fik jeg ikke 14, men det lignede da med hans optimisme.

Efter Frihavnen kom jeg til »Brovægten« på Søndre Toldbod, det var kun en uge, og der sad assistenterne Thorslund, Tønning og G.N. Petersen. Her blev fortoldtet vognlæs fra henholdsvis skibe og pakhuse.

Personalet spurgte, om jeg ikke måtte blive en uge til derude, men det måtte jeg ikke. Så satte de en plombe om håndledet på mig for at vise, at jeg hørte til der. Ja, der var også tid til lidt spas mellem lærdommen.

Fine vægt

14 dage i august skulle jeg være i »Fine Vægt«, en af vejerboderne på Toldboden. Her fortoldede man manufakturvarer. Assistent Jappe blev min guide, og her lærte jeg at kende forskel på de

Vejning i Brovægt 11, Frihavnen. Billedet er dog fra en tid længe før forfatterens tid i vejerboderne. Foto ca. 1933 i Told-Skat Museet.

mangfoldige materialer – bomuld, uld, nylon m.v. Vi brændte fibrene og kunne af gløden og lugten bestemme, om det var det ene eller det andet materiale.

Det var også en god tid der, og jeg har aldrig glemt, hvordan man bestemmer, om det er det ene eller det andet stof, man står med – nyttigt, når man selv syr tøj. Mange år efter fik jeg i »Toldvæsenets Vejledning« en forespørgsel om, hvor et flag skulle tariferes, og den gamle viden dukkede op om »noget med konfektionerede tekstilvarer«.

Det gjaldt om at lære så meget som muligt af »Toldloven« og »Bryssel Nomenklaturen«, medens vi var på vejerbods-kursus, for på Toldskolen skulle vi efterfølgende lære de tykke bøger udenad.

I Pakkevægten var på det tidspunkt mine medelever Kirsten Wenning og Lis Keller Hansen, og vi gik tur på Langelinie i frokosten. Vi spiste tit hos »Dronning Marie«, et lille yndigt anlæg ved Langelinie. Det var jo sommer og rart at komme lidt udenfor. Vi mødte af og til

kronprinsesse Margrethe med en hof-dame, der også gik tur derude. Ja, det var en fredelig tid dengang.

I »Fine Vægt« regerede overkontrollør Olsen, også kendt som »grimme Ole«, og han havde det ligesom mange af sine jævnaldrende kolleger: De mente ikke, at det var godt med piger i kontrollen, måske fordi vi ikke så ofte drak øl? Udover Olsen var Tjellesen og Holm kontrollører, assistenterne Steensgaard Jensen, Ole Lefeldt og medhjælper Kathe Fielsø Jensen, som jeg kendte fra min tid på 5 kg-posten (se Zise 2005, nr. 2, s. 14-29). Elev Lars Jørgen Jensen var der samtidig med mig.

Prøvekontrollen

Et af stederne, vi kom, var »Prøvekontrollen« på toldboden. Det var stedet, hvortil man sendte ting, der var specielle, og som man ikke rigtigt vidste, hvordan skulle fortoldest. Tvivlstilfælde. Fortoldningssteder sendte deres spørgsmål med prøver her

Brovægt i Frihavnen. Varemodtagerens repræsentant modtager efter vejningen og opsynets undersøgelse den attesterede klareringsattest. Foto fra 1960'erne i Told·Skat Museet.

ind, bortset fra ting, der skulle bestemmes på laboratorium.

Prøvekontrollen var vist en del af »Fine Vægt«, og i den tid, jeg var der, residerede overtoldassistent Jøris der. Han var en festlig fætter. Han virkede lidt skør og forvirret, men han var en utrolig flink mand, og jeg lærte da også en hel del der.

En dag kom en hvid minkpels med hætte – en rigtig flot model. Den var let som fjer, og det var skønt at prøve sådan en, som man aldrig selv ville anskaffe. Værdien var sat til 10.000 kr. Det var mere end en årsløn for en elev dengang.

Ellers bestod arbejdet meget i at sende varerne videre til instanser, der vidste mere om tingene end vi. Der var jo blevet forsket og tariferet ude i vejerboderne, så spørgsmålet var, om man tidligere i Prøvekontrollen havde haft en lignende ting, eller om der skulle sendes en forespørgsel til Tolldirektoratet, om de havde et godt bud på et positionsnummer. Vi havde også et kartotek over tidligere tarifieringer, som man brugte som vejledning. Hver uge kom en stak nye kort, der skulle sættes ind i positionsnummerorden. Her gemte man også opskrifterne fra virksomheder, der havde sendt forespørgsler ind og havde fået en afgørelse på deres varers sammensætning.

Desværre kom den nye og temmeligt udvidede toldlov lige før, jeg blev elev. Det havde været nemmere med den gamle lov, hvor der kun var omkring 400-500 positionsnumre. Nu var der et ubestemmeligt antal numre.

Den nye toldlov var delt op i 99 kapitler efter vareart og med undernumre efter mere eller mindre bearbejdning. Dertil havde Bryssel-nomenklaturen et

bud på, hvad der gik, ikke gik og hvorfor, i de forskellige kapitler/numre. På Toldskolen havde vi V. E. Parving (senere tolldirektør) i »Toldlov«, og han helmede ikke, før vi kunne det hele udenad, så vi havde ca. 40 sider af nomenklaturen for til hver dag, hvor vi havde »Toldlov« på skemaet.

Alt i alt var der lidt kedeligt i Prøvekontrollen, har jeg skrevet i min scrapbog, sjovt med ens hukommelse, for sådan husker jeg det ikke i dag. Det hjalp, at vi så nogle varer, vi ikke så andre steder. Af og til kunne vi mødes med elever, der var til tjeneste på toldboden. Vi fik som klarererne, men for os var det for sjov, en »passerseddel«, hvor vi gik på tid, f.eks. 10 minutter, over og besøgte hinanden, som en lille formiddags- eller eftermiddagspause. Jeg har nogle passersedler liggende, hvor jeg fik lov til at besøge Lis Keller i pakkevægten i 12 minutter. De blev så stemplet af assistent V. T. Larsen, som hun var elev hos, og han attesterede, at jeg havde været der og sendte mig tilbage til tiden – eller omvendt fik jeg besøg. Det var det rene pjat med de sedler, men det lavede lidt op. Systemet blev ellers brugt, hvis klarererne skulle gå »på tid« mellem nogle kontorer på toldboden. Det var en del af et kontrolsystem.

Vi fik før kurset udleveret alle reglementerne, som vi skulle bruge i vejerboderne og på kurset. Der var bare det, at når man havde fået en bog, så var stakken af rettelser fire gange højere end selve bogen. Det tog tid at rette, men den fik man ind imellem ekspeditionerne. Jeg havde i forvejen lært at rette bøger i Overtoldinspektoratet, hvor jeg var sat til at rette overtoldinspektør Børge Billes personalehåndbog, der al-

tid skulle være à jour.

Små strimler skulle klistres ind i den i forvejen med klistrestrimler overfyldte bog. Den struttede og kunne ikke mere passe i ryggen, men den blev jo også trykt om af og til. Men i årets løb var der mange forflytninger, forfremmelser, afskedigelser og døde, så klippedes der og klistredes, så alt var på plads. Reglementerne havde som regel en metalryg, der kunne skrues op, så man kunne skifte en side ud eller rette. Det var ikke med de nemme limstifter, som vi har i dag, men med en flaske med noget flydende og en pensel. Noget værre søleri.

Grove Vægt

Det nye sted, hvor jeg skulle være i en måned, var »Grove Vægt« på Toldboden. Det var en lærerig arbejdsplads. Maskiner, maskindele og store metalgenstande kom her igennem. Det var spændende at dechiffrere sådan en ting og få den tariferet det rigtige sted. Jeg blev elev hos assistent Regnar ved vægt 6, men nåede dog i månedens løb at få min egen vægt med en toldbodarbejder, der tog kasserne med varer ud fra pakhuset. Selvfølgelig var vi under opsyn af assistenten.

I vejerboden var medhjælper Birthe Lauridsen, assistenterne J. Lundsgaard, Riis, P. C. Laugesen og Jensen. Kontrollører var E. S. Petersen, C. C. V. Dankau (kaldet Nuser), H.J. Fosberg og Holm.

»Min« toldbodarbejder syntes, jeg skulle lære alt i en vejerbod, så han lærte mig at køre truck og lukke kasser op med brækjern og hammer. Det var jo fint nok, men den sidste dag skulle jeg aflevere en prøve i kørsel og opluk-

ning af kasser. Det gik godt, men han havde også arrangeret, at jeg skulle stå op på en vægt med alle klarerere og toldere omkring og de klappede, mens han hængte en »gulmedalje« om halsen på mig. Gulmedaljen var et rundt stykke blik, ca. 15 cm i diameter, guldfarvet på den ene side og hængt op i sejl garn. Desuden fik jeg en cola som afskedsgave.

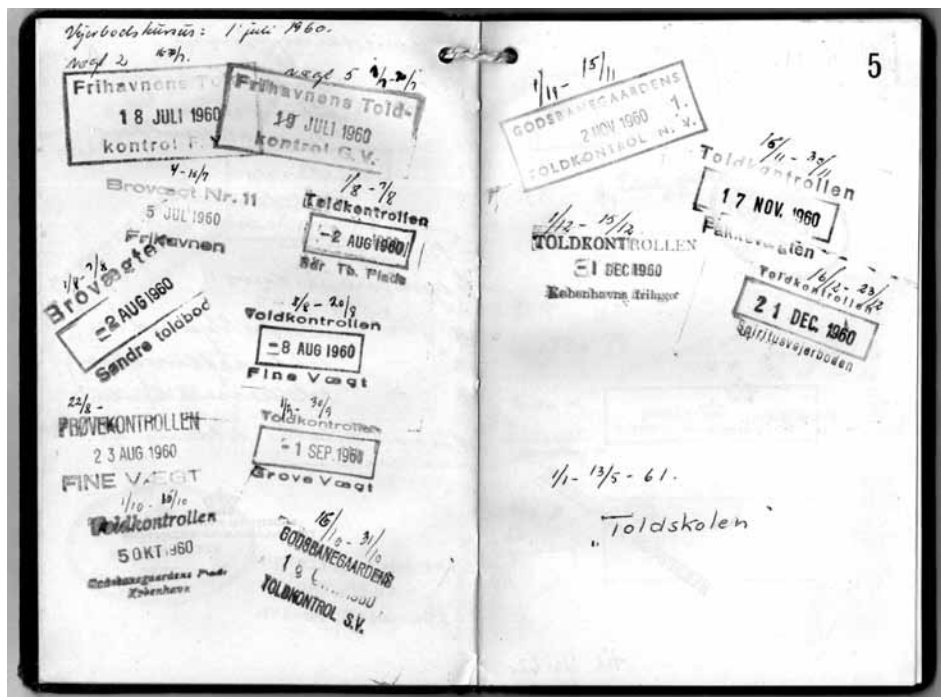
Godsbanegården, Pladsen

Vi er nu nået til oktober, og det første sted, jeg skulle være i denne smukke efterårsmåned, var på Godsbanegården, Pladsen. Det var et fortoldningssted, der lå et stykke væk fra Dybbølsbro, presset ind til siden ved en mængde rangerspor. Det var en lille gammel bygning og inventaret ligeså.

En medelev Gunner Jensen var der også og assistent Lund, overassistent Holm og toldbetjentene Petersen, Helbye og Sønderup. Leder var kontrollør Nielsen (Den tavse dansker). Det var ikke noget livligt sted, men jeg lærte at fortolde, og det var jo pointen.

Her fortoldede man hele fyldte togvogne. De kunne være fyldt med kul og koks, men også frugt. På denne årstid kom en mængde vogne med vindruer. Hver dag blev der sat en stor kasse med druer ind på kontoret.

Vi skulle passe på, når vi klarerede vindruer og bananer, for der kunne være fugleedderkopper eller små slanger i lasten. Hvis vi traf sådan en, skulle vi ringe til Zoologisk Museum. Et pudsigt sted at ringe til, men sådan havde vi en del aftaler, »Hverv uden for beskatningen«, som vi skulle passe uden for de almindelige fortoldningsopgaver.

I alt 14 stempler i forfatterens lille bog fra elevtiden vidner om hendes vej gennem de mange københavnske vejerboder fra 1. juli til 28. december 1960. Privateje.

Jeg hørte for nylig i radioen, at én troede, det var en vandrehistorie, at der kunne være dyr i lasten, men det skete faktisk, at der kunne komme kryb med ind med klaserne. Sådan var det også i Frihavnen.

I oktober holdt assistentforeningen fest med revy, og en assistent var så venlig at invitere mig med, jeg var jo ikke medlem af den gren af foreningen endnu. Det var en munter oplevelse. Gode satiriske tekster over vores arbejde. Intelligent udformet af toldassistent O.B. Hansen og andre kvikke kolleger. Synd den tradition ophørte. Der må da ellers være nok at tage fat på!

Godsbanegården, Søndre Vejerbod og Nordre Vejerbod

»Pladsen« hørte under »Godsbanegården«. Her kom jeg de sidste 14 dage af oktober ind i »Søndre Vejerbod« og 14 dage i »Nordre Vejerbod«. Det var jo i bygninger, der var sat op som en midlertidig løsning over 40 år før, jeg ankom. Alt bar præg af alder, og det var træbygninger. Søndre Vejerbod havde 10 vægte. Papirerne kom frem til vægten ad en slags transportbånd. Fra kontrollørens bur lagde man papirerne på båndet, trykkede på en knap med vægtens nummer, en klap ved vægten åbnede sig, og papirerne susede så til den rette vægt. Teknologi, der virkede!

Alle typer af varer kom her igennem. Af og til kunne man se på dem, at der foregik en hård rangering derude. En dag fik jeg en sending tremmestole til fortoldning. Rangeringen havde været så hård, at sendingen kun bestod af pindebrænde. Men det var jo DSB's ansvar.

Jeg blev elev hos overassistent Friis, som jeg kendte fra »Færgen«, så han var vant til at oplære mig. Der var også assistenterne Jacobsen (senere Friborg), Kingo Kristensen, Baltzer-Nielsen m.fl.

I Nordre Vejerbod var kontrollør Tjellesen og overassistent Skjoldborg, assistenterne Jørgen Pirchert, Leif Nielsen, Borup, V. Frederiksen og Kammer Nielsen.

Alle stederne var speditører og klare-rere en stor del af det daglige samvær, idet der jo altid var en klarerer til stede ved fortoldningen. Det blev til mange mennesker, jeg lærte at kende fra arbejdspladsen. Når man rykkede fra sted til sted, mødte man ofte kolleger og klarerere igen. Det gav en korpsånd, og det har sikkert også været rart for klarererne at kende og være kendt, set med pålidelighedens briller.

Fra nogle firmaer vidste man, at speditøren prøvede at gøre alt så rigtigt som muligt – ære, hed det begreb. Andre snoede sig så godt de kunne – det vidste vi og var ekstra på vagt.

Mange år senere, da der kom en ny klarerer i »Magasin«, kunne han ikke forstå, at han ikke havde de samme privilegier som forgængeren, der altid var korrekt. Jeg måtte forklare ham, at det krævede tid at skabe den tillid. Ingen er jo fejlfri, så alt blev gået grundigt igennem, men nogle var mere omhyggelige end andre.

På Godsbanegården gik vi til frokost

i en banevogn, indrettet som kantine. Den lå et stykke væk. Vi skulle passere rangerarealet og måtte ikke kravle igennem togvognene, der stod og ventede på rangering.

Assistentpersonalet inklusive eleverne i vejerboderne havde hvide kitler. Arbejdspersonalet havde brune kitler på. Vi tog ikke kitlen af for at løbe over i kantine. Selv om vi ikke måtte, sprang vi af og til igennem togvognene. Det kunne være åbne vogne (kreaturvogne) eller andre med mandskabsrum, men igennem løb vi.

En dag sidst i november, hvor vinteren havde meldt sig, var vi nogle stykker, der skulle til frokost, og på vejen over til kantine gik det godt, men hjem var det ikke så godt. Vi var fire piger af sted. Tre af os var kommet vel ned fra den sidste »kreaturvogn« – dem med skydedøre og med et stort rum. Så satte toget i gang, og man begyndte at rangere. Birgit Hansen, medhjælper, stod stadigvæk i vognen med højhælede sko og en snæver nederdel under kitlen. Hun turde ikke springe af. Vi kunne ikke hjælpe hende, og en rum tid efter ringede hun fra Roskilde. Hun var endt der, blå af kulde: »DSB ville sende hende tilbage«. Så var det (delvist) slut med at bruge togvognene som broer over skinnerne.

Toldboden, pakkevægten

Fra Godsbanegården kom jeg tilbage til Toldboden, denne gang i »Pakkevægten«, der lå bag »Materielforvaltningen« på hjørnet af Toldbodgade og Amaliegade. I vejerboden blev jeg anbragt hos assistent V. T. Larsen, en herlig sønderlyde. Ved nabovægten sad »ad acta«

Christiansen, som, da jeg arriverede, sagde, »herrens venner ingensinde, mødes skal for sidste gang«. »Man« var meget national i dette hjørne af vejerboden. Det hændte ikke så sjældent, at en klarererdreng skulle op og stå på en vægt og deklamere et vers fra en eller anden af de danske sange, før han kunne få sine varer fortoldet. Jeg fik også vers for til hver dag, men da jeg i forvejen havde lært mange sange udenad på gammeldags maner, var det jo ikke noget problem, men for klarererdrengene kunne det være svært at skulle deklamere et vers, inden de kunne få fortoldet en pakke! Men det var et utroligt morsomt sted at være, samtidig med, at V. T. kunne lære mig en mængde tjenstligt.

Vi fortoldede postpakker over 5 kg, da de, der var på 5 kg og mindre, blev fortoldet på »Centralpostgården« (5 kg-posten). Jeg kunne godt have ønsket at være blevet længere der, men kom i 14 dage til »Frilagerets Vejerbod«, hvor man fortoldede varer fra kreditoplag eller frilager.

Frilagerets vejerbod

På Frilageret blev oplagt gods, der ikke skulle bruges straks, evt. sendes videre til udlandet eller af anden grund skulle vente med fortoldning. På kreditoplag oplagredes varer, for hvilke der skulle betales et depositum. Frilageret var en stor bygning med lange brede gange. Der duftede helt specielt - måske af sisal eller krydderier - men jeg glemmer ikke den duft. Af og til møder man i noget tøj samme lugt, og jeg tænker, det har været oplagt på et frilager. På Frilageret tog V. M. Christensen sig af min ud-

dannelse. Desuden var medhjælperne Birthe Lauritzen, Inge Stephensen og assistenterne Karlsson, Christensen, E. Holm Christensen og Christiansen der samt kontrollør H. S. Herly og overkontrollør A. V. M. Vejsnæs.

En dag var der auktion over varer, der af en eller anden grund ikke var blevet afhentet. Det var sjovt at følge sådan en auktion. Cigaretter og spiritus kunne kun købes af firmaer med afgiftsfrihed, ambassader eller spiritusvirksomheder med bevilling. Assistent Jappe ventede barn, så han købte børnetøj. Problemet var bare, at han ikke vidste, hvad der var i kasserne, så han kunne risikere at stå med 100 små bomuldstrøjer eller bleer. Det afholdt ham nu ikke fra at købe. Efter auktionen skulle aftager betale told og eventuelle afgifter af varernes auktionspris.

Spiritusvejerboden

Sidste sted inden vi skulle på Toldskolen, der begyndte først i januar 1961, var jeg i Spiritusvejerboden i 14 dage. Sikke en oplevelse. Her blev indfortoldet spiritus og vin. Mit første indtryk var lugten.

Vejerboden var et stort rum, hvor der på midten var et »bur« med glasvinduer, hvor toldassistent- og kontrollørpersonalet sad. Bag buret var et »laboratorium«, hvor man styrkede spiritus og tog prøver, som blev bestemt for spritindhold. Man kunne fra forsiden af buret, som var vejerbod, gå rundt om »buret« og ind i laboratoriet.

I vejerboden var fustager med vin og spiritus, og man skulle tage prøver af indholdet. Det skete med et lille bæger med hank, der kunne sænkes ned gen-

Gradering af spiritus i spiritusvejerboden på Københavns Toldkammer. Foto fra 1960'erne i Told-Skat Museet.

nem spunshullet for at få en prøve op. Det blev så hældt over i høje laboratorieglasser, og man kunne så ved hjælp af et alkoholometer måle mængden af alkohol.

En dag, mens jeg stod i et af de små rum, der var tænkt som frokoststue, så jeg en toldbodarbejder gå med sådan et reagensglas rundt om »buret« og ind i laboratoriet. Idet han passerede enden af buret, der var en fast væg, hævdede han lige glasset og tog en slurk. Da transporten foregik flere gange om dagen, kan man tænke sig hans tilstand, inden han skulle hjem. Men vi andre skulle også smage vinen af samme reagensglas!

Overkontrolløren var en afholdende mand. Han deklamerede, at han kun drak rødvin til jul, og så var det »den med tyren«. Mine samtidige vil vide, hvilken rødvin jeg taler om. Den kunne

fås hos Skjold Burne, og var noget af det første, almindelige mennesker havde på bordet af rødvin. Overkontrolløren ville ikke have, at vi drak noget af varerne, og det var jo svært, når man skulle lære at smage forskel. Så smagsprøver var tilladt, og det endte da med, at man på kort tid lærte at vurdere spritprocenten – nej, vi drak ikke, men havde da som regel et glas i lommen – det kunne jo være, vi skulle prøvesmage.

En dag ved juletid havde assistenterne sat en række reagensglas op med forskellige rødvine – og også et enkelt med portvin. Så skulle overkontrolløren lige smage en mundfuld »rødvin« og assistenten gav ham af portvinen. Hans kommentar var: »Ja, det var da en dejlig fyldig rødvin«. Vi andre ville ikke have været i tvivl om arten af vin!

Jeg ved ikke, om det var ham, der blev kaldt »karaffelmorderen«, men en overkontrollør, der kom til spiritusvejerboden, forbød at der blev sat en karaffel med rødvin ind til assistenterne til brug i frokosten. Han beordrede alle karaffer slået i stykker. Men folk fandt jo ud af at smage alligevel. Og for mig var det et led i uddannelsen!

At styrte spiritus betød, at beholderen med spiritus blev lagt op i et stativ, og så »styrte« spiritussen ned i et kar, og man kunne måle den nøjagtige mængde og samtidig måle alkoholprocenten.

Mine kolleger var elev Eriksen, assistenterne G. C. C. Bannis, Holm Jensen og Hartvig Petersen (»født Petersen« som han sagde, når han præsenterede sig) samt overassistent Poulsen (»Mankefåret« – han havde en ordentlig manke af lyst hår), Thorup Madsen og P. Andersen (»Peder silke«). Min yndlingsdrik på stedet var »Full Port« og »St.

Proveudtagning fra et vinfad i spiritusvejerboden på Københavns Toldkammer. Foto fra 1960'erne i Told-Skat Museet.

Raphaël«. Ak ja, og jeg, som ellers aldrig drak andet end sodavand!

Toldskolen

Ja, med denne muntre afslutning på min vejerbodstjeneste var jeg parat til Toldskolen i januar. Her underviste Emil Larsen i »Toldloven«, Kromann i »Indenlandske Forbrugsafgifter«, personalechef J. V. Henriksen i »Toldvæsenets Organisation«, overtoldassistent C. A. Nielsen i »Toldvæsenets kasse- og regnskabsvæsen«, Parving i »Tarifiering«, toldassistent Egon Bjernå i »Engelsk«, Jes Busch i »Tysk«, Bruun (»Gajolius« fordi han hele tiden spiste Ga-Joler) og Koefod-Jespersen i henholdsvis »Hverv uden for beskatningen« og »Toldforvaltning«. Alt foregik på gammeldags autoritær facon. Intet var overladt til tilfældighederne. Skema, hvordan vi skulle sidde og hvem, der skulle være ordensdukse og hvornår, var på plads,

da vi mødte.

Vi var tre klasser – 73 elever i alt – fra hele landet, heraf 15 piger. Ti år efter var der fire af pigerne tilbage i toldvæsenet. Derfor var der fra de årgange ikke mange kvindelige toldassistenter.

Jeg kom til at sidde forrest – vi sad i alfabetisk orden efter efternavn, og mit starter jo med B. Jeg kom til at sidde ved siden af Ulla Frank (storesøster til Finn Frank, som senere blev ansat). Ulla var fra Haderslev, og det mente vores tysklærer skulle være en garanti for, at hun beherskede tysk. Det var imidlertid ikke, hvad hun talte, når en anden elev fra Haderslev kom og talte med hende i frikvarteret. Sønderjysk – det var svært at forstå!

A. C. E. Anker, fra Århus, sad bag mig, og det skete ikke sjældent, at han gav min stol et spark, når han kunne se, jeg var ved at falde hen, fordi det var så kedeligt i nogle af timerne.

Vores klasesammenhold var ok, men vi havde ikke megen tid til at lære hin-

Toldelevkursusholdet 1961. Midt i billedet, i 3. række fra neden, nummer 9 fra venstre, ses forfatteren. Foto i privateje.

anden at kende. Jeg var 21-22 år og lidt ældre end holdet. Det var mest dem, jeg kendte fra København, som jeg kom sammen med, og vi var nogle stykker, der læste lektier sammen af og til. Ellers synes jeg ikke, jeg vil fortælle meget om undervisningen. Der ville være en del negative betragtninger over den utroligt gammeldags facon, som skolen blev ført på.

Skolen var i »Guidekasernen«, der lå lige inden for porten i svinget i Toldbodgade. Bygningen var gammel, men det gjorde ikke så meget. Vi havde en pedel fra overtoldinspektoratet, toldkontrollør(?) Svend Petersen – han skulle sørge for, at det fungerede med bøger m.v. På loftet var Toldmuseet pakket delvist ned på den tid. Oppe under loftet var et stort rum, hvor vi blev stablet op til fotografering.

Vi skulle, mens vi gik på skolen, vælge tre steder, vi ønskede os hen, når vi var færdige. Jeg skrev kun Svendborg, hvor jeg var kendt, men regnede ikke med, at det var muligt at komme væk fra København, der sugede alt til sig. En dag i en organisationstime spurgte J.V. Henriksen, der jo var personalechef, hvorfor jeg kun havde skrevet et sted, jeg ville hen. »Jo, for kommer jeg ikke til Svendborg, er det lige meget, hvor i landet De sætter mig«. Og det mente jeg. Det var på tide at komme lidt væk hjemmefra, og det kunne være et skub at blive sendt et eller andet sted hen i provinsen.

Midt i eksamenstiden fik jeg så at vide, at jeg var blevet forflyttet til Svendborg. Der var 17 dage til at finde et sted at bo og vænne mine forældre og mig selv til tanken – midt i eksamenstiden!

Svendborg

Men jeg kom af sted. Det viste sig, at de i Svendborg troede, at jeg havde fedtet mig til forflyttelsen, så luften var lidt kold, indtil de fandt ud af, at jeg ikke havde haft anden indflydelse på sagen end min ansøgning. Mange stod på det tidspunkt i kø for at komme til Svendborg, men det anede jeg intet om. Kun var det synd for ham, jeg skulle afløse, toldassistent Hans Christiansen. Han blev tvangsforflyttet og blev afløser i Gedser, en ordning, hvor man ligesom kontor afløserne kunne sendes rundt, hvor der manglede personale. Det var jo ikke til at vide, men i årene efter oplevede jeg mange af de underlige beslutninger, der blev taget omkring personalet. Det har ikke ændret sig, er måske blevet værre?

Toldforvalteren, B. T. Jensen, ville ikke have en pige. Han havde i forvejen fået en »kontrollisse« som kontorleder. Jeg skulle være assistent på kontoret i stedet for Christiansen, en slags »svæven over vandene«-bestilling, hvilket betød, at jeg, foruden en vis kontrol med det daglige arbejde på kontoret, skulle have med skibsregistrering og fiskerfartøjsregistret at gøre. Skibsregistreringen var et »Hverv uden for beskatningen« som hjælpeopgave for »Skibsregistret« i København. Det bestod i at registrere skibe, ligesom man på et tinglysningskontor registrerer ejendomme. Salg og køb af skibe over 20 tons skulle registreres og »tinglyses« og diverse pantebreve i skibene ligeså. Det var noget helt nyt for mig, der jo ikke havde mødt den slags i København. Hans Christiansen skulle sætte mig ind i tingene i de 14 dage, han havde fået til det. Der var mange

krummelurer, og jeg sugede til mig, så godt jeg kunne, mens han var der.

Ud over skibsregistreringen var der Fiskerfartøjsregistret – fiskerbåde over 5 tons skulle føres i register og have et nummer – i Svendborg var det et SG-nummer. Her var også en slags »tinglysning«, og ejerskabet skulle bekræftes. Der skulle på disse fartøjer være et målebrev m.v., der angav de forskellige mål, der endte med en samlet tonnage.

Af og til skulle der udstedes lystfartøjstoldsedler, der skulle bruges, hvis et lystfartøj ønskede at gå uden for Danmarks grænser. Her skulle ejeren komme med målebrev eller anden skibsdokumentation og egen legitimation.

En dag ikke længe efter, at jeg var blevet alene om mit arbejde, kom en pæn herre og bad om en lystfartøjstoldsedel. Jeg bad om den fornødne dokumentation, tillige med hans legitimation (kørekort eller lignende). Han stirrede på mig, som om jeg var skør: »Legitimation? Alle byens børn kender mig!« »Ja, det må De undskylde,« sagde jeg, » jeg er ikke her fra byen, og jeg er ikke noget barn, så jeg vil gerne se Deres legitimation!« Han fnøs, men tog da hjem efter kørekortet, som han som »bykonge« heller ikke havde med, selv om han var i bil. Først da han var ude af døren, så jeg personalet på kontoret nærmest ligge under skrivebordene af grin. De kunne fortælle mig, at det var byens overlæge på sygehuset, Heide Jørgensen. Nå, men jeg kendte ham jo ikke.

Noget lignende gentog sig en tid efter, hvor A. E. Sørensen, stedlig skibsreder og tidligere toldassistent, kom op på kontoret for at underskrive nogle pantebreve og skibsskøder. Jeg bad selvfølgelig om legitimation, da jeg ikke havde

set ham før »in natura« – men her kom toldforvalteren grinende ud fra sit kontor – jo, den mand kunne han personligt sige god for! Og så var det jo ok, men A. E. Sørensen, som nok var en af de »fineste« mænd i byen, var ellers straks parat til at finde legitimation frem – som en selvfølge.

Der var på kontoret mange opgaver for »assistenten«. Jeg skulle lave havnepengeregnskab, der bestod i at notere hvert et kilo varer, der gik ombord på skibe og færger ved byens bolværker i havnen. Det siger ikke så lidt, for der var mange færger til diverse småøer i »Sydhavet«. Det var inden broen til Tåsinge og Langeland blev bygget. Alle disse kilo havde en pris efter vareart, og det skulle føres i store skemaer. Og så skulle det laves uden for kontortid, da man fik penge for det. Ville en af kontorassistenterne eller toldeleverne have del i jobbet, skulle hun/han have lov til det, men det var min pligt, hvis der ikke var andre. Jeg havde den overordnede styring af dette arbejde. Også den månedlige intrade (månedssregnskabet) hørte til mit kontrolområde – eleverne skulle gerne lave selve regnskabet – noget, jeg heller ikke havde haft med at gøre i København, men det kunne jo læres.

B. T. Jensen var en streng chef. Men han havde en god måde at få mig ind i skibsregistreringen på. Havde jeg spørgsmål, spurgte han altid igen: »Ja, hvad har De fundet ud af, frk. Birkvang?« Jeg fortalte ham, hvordan jeg syntes, opgaven skulle løses, men så kunne han sige: »Det er ikke korrekt, find på noget bedre!« Ud at finde en bedre løsning! I løbet af meget kort tid kunne jeg på denne måde næsten hele teksten udenad og finde løs-

ninger på selv komplicerede spørgsmål, så B. T. kunne være tilfreds med svarene. Lidt stædighed er godt at have i bagagen. »Han skulle ikke komme her...!« Vi fik et fint samarbejde fremover, og jeg mærkede ikke, at han ikke ville have en pige som assistent på kontoret.

Smidt-Hansen, en toldkontrollør på stedet, har forårsaget, at der er en vej i Svendborg, der er opkaldt efter mig. Han var i kommunalbestyrelsen og drillede mig med, at jeg besøgte min forlovede, dengang toldelev og senere mand Ole Graversen, i Rantzausminde, hvor han havde lejet et værelse i et gammelt fiskerhus. Huset var et, som en kontordame på toldkamret (Britt) og hendes mand havde købt. Så kaldte Smidt-Hansen huset for »Birkely«, og da vejen skulle have navn, efter at der var bygget flere huse på den, fik han foranstaltet, at den kom til at hedde Birkevej. Det var jo ret morsomt. I dag hedder vejen »Egense Birkevej«. Huset er for øvrigt i dag et pragtfuldt hus med stråtag og bindingsværk. Græsplænen ligger ud til Svendborgssund, og Britt og hendes mand har virkelig fået den gamle rønne flot renoveret. Men der har ikke været

birketræer på vejen overhovedet.

Jeg måtte senere flytte fra Svendborg, da man ikke kunne være ægtepar på et toldkammer! Vi kom til København begge to, men når man nu ser, at et ægtepar næsten kan dele skrivebord, så var det lidt bittert, at man skulle flytte fra dette dejlige sted.

Resten af min tid i toldvæsenet vil jeg skrive om til Told Skat Museet engang, så kan de, der har lyst, jo engang læse det. Der er nok at fortælle efter 43 års oplevelser. Men jeg vil slutte her med at sige, at jeg altid har været glad for mit arbejde. Jeg har altid kunnet finde noget interessant at arbejde med, men jeg er også glad for at være pensionist og opleve en mængde andre og nye ting. Og jeg ved ikke, hvordan det i skrivende stund, marts 2006, er at være ansat i den temmelig turbulente virksomhed.

Det må vel også snart være tid til at åbne kuverterne med de mange beskrivelser af »en dag i november«, vi blev opfordret til at skrive engang i 1980'erne, og som skulle åbnes efter 25 år!

Og hvor er toldvæsenet i mellemtiden blevet af?

Tolder i København, Ålborg, København og Hvidovre (4)

af Frode Bang

Teori –

1. marts-31. december 1965

På Toldskolen blev vi undervist i alle de toldmæssige fag samt i kemi. Kemieksamen skulle efter 60 timers undervisning bestås ved udgangen af juni, og karakteren skulle medregnes i den endelige eksamenskarakter i juni 1966. Apropos kemiundervisningen skete denne efter gymnasiets kemibog, som i sin opbygning ikke var særlig tilgængelig for os. Toldingeniør K. K. Henriksen gjorde, hvad han kunne, for at banke stoffet ind i hovederne på os, men det var, som om dette ikke helt var muligt. Stoffet var utrolig tørt, og der gik ikke mange minutter af en undervisningstime, før store dele af klassen sad med plirrende øjne.

En episode, som jeg stadig kan smile ad, indtraf i forbindelse med, at Henriksen fortalte noget om antioxidanter, som han sagde, at vi skulle høre nærmere om den næste dag. Her kom min sidekammerat, Vagn Pedersen, til at sige lidt for højt til mig: »Det bliver så i næste godnatudsendelse«. Da der lige netop i dette øjeblik indtraf en pause i undervisningen, kunne Henriksen helt givet høre disse ord, idet de fleste i klassen skævede til Vagn, men Henriksen lod sig ikke mærke med noget.

Det gode ved dette for mange af os kedelige fag var, at man måtte have lærebogen med ved den skriftlige eksamen, men svært var det alligevel. Vagn og jeg havde klæbet et utal af »faner« med relevante stikord til de aktuelle sider for hurtigt at kunne finde frem til disse

*Toldelevskolens klasselokale
i Guidekasernen.*

*Foto fra 1960'erne i
Told·Skat Museet.*

under den skriftlige eksamen. Henriksen kom også en af de sidste dage før eksamen med en lille bemærkning om, at disse bøger med de mange »finner« mindede mere om et par rødspætter end om kemibøger.

De toldmæssige fag skulle afsluttes med udgangen af 1965 uden egentlig eksamen, men man kunne udmærket dumpe, hvis man ikke havde gjort tilstrækkeligt ved disse fag i den forløbne tid. Hvis dette var tilfældet, fik man ikke adgang til det elevkursus, der startede i januar 1966. I alle disse fag fik vi undervisning af toldvæsenets eget personale fra toldassistentgruppen. Disse lærere var såkaldte hjælpelærere, idet der ved det rigtige elevkursus blev benyttet mere rutinerede lærere. Men disse lærere var nu alle meget kompetente. Jeg vil dog gerne fremhæve OTA Hans-Jørgen Skjerning, som underviste i Toldbehandling II. Det var en fornøjelse at se en lærer, som ikke behøvede at sidde med næsen nede i sit reglement for at huske stoffet, men som kunne gå op og ned ad gulvet og slynge om sig med spørgsmål. At han samtidig var yderst sympatisk gjorde, at han havde vores store tillid og respekt. Han var faktisk en flink fyr. Det samme var for øvrigt også gældende for OTA Aage Niegaard, som med meget stor dygtighed underviste i tarifiering af varer. Desværre havde vi kun fornøjelse af ham et par måneder, idet han kom til EFTA's sekretariat i Genève den 1. juni 1965.

Ud over disse fag fik vi også undervisning i bogføring, idet vi med udgangen af november skulle bestå statskontrolleret bogføringseksamen. Der var sket en betydelig stramning af tidligere bogføringsundervisning, idet der, til kontrol

af den i 1963 indførte omsætningsafgift, omsen, krævedes en meget større regnskabsuddannelse. Som lærer havde vi her en ekstern lærer ved navn Sieber, som var utrolig dygtig. Han havde egen revisionsvirksomhed og underviste på Købmandsskolen. Den meget koncentrerede undervisning på 180 timer medførte, at vi enkelte dage først endte skoledagen kl. 18.00. Denne eksamen skulle bestå af at give adgang til elevkursus. Hvis man dumpede i dette fag, kunne man godt få tilladelse til at gå undervisningen om næste år, men kun hvis man havde klaret de toldmæssige fag tilfredsstillende. På mit kursushold var der 5-6 elever, som det foregående år ikke havde klaret bogføringsprøven. De mødte så kun op i bogføringstimerne og kunne således, hvis de bestod denne eksamen, begynde på elevkursus i januar 1966.

Som omtalt tidligere boede Vagn Pedersen og jeg sammen. Det var rent lektiemæssigt en stor fordel, idet vi havde et glimrende samarbejde, og begge var interesseret i at gøre noget ved det. Vi drøftede tingene og overhørte hinanden i lektierne. På denne måde fik vi sat os rigtig grundigt ind i de forskellige fag. Et af de større områder var toldbehandling med tarifieringsproblematikken, som omfattede stoffet i den såkaldte »Parvings bibel«. Det var kælenavnet for en af OTI V. E. Parving redigeret fantastisk lærebog, der i koncentreret form byggede på de væsentligste dele af de Forklarende bemærkninger til Bruxelles Nomenklaturen. Der var en del systematik deri, men for størstedelens vedkommende var det udelukkende udenadslære. Så i det store og hele lærte vi vores lektier hver eneste dag, så snart

vi var kommet fra skole. Efter endt læsning kunne vi så spille skak til langt ud på aftenen for at slutte af med en pølse ved pølsevognen på Kongens Nytorv.

Det skete ofte, at vi blev inviteret på aftenkaffe hos pensionatsmutter, fru Agerskov, der havde en meget stor grøn papegøje ved navn Kalito. Den kunne sige en del, f.eks. »Kalito ha' kaffe«, og så var den helt vild med at bide i Vagns røde hjemmesko af plys, når den spankulerede rundt på gulvet. Vagn var ikke glad for dette; han havde stor respekt for papegøjens kraftige næb.

Fru Agerskov inviterede os også of og til på varm mad om søndagen; hun kunne godt li' os toldere. En søndag formiddag måtte vi hjælpe med at gøre madden klar, idet vi først med en nedstryger måtte udsave stykker til koteletter af en dybfrossen steg.

Det skete af og til, at fru Agerskov havde enkelte ikke-pensionærer til aften spisning. En aften, hvor vi sad og spiste frikadeller, dumpede der en ikke dansk talende mand ind og fik plads ved bordet. Han skævede noget skeptisk til frikadellerne og stillede, på et eller andet for mig ukendt sprog, et spørgsmål til fru Agerskov, der i første omgang svarede på dansk, at frikadellerne var lavet af oksekød. Vi var klar over, at det ikke passede. Den fremmede rystede uforstående på hovedet, hvorefter fru Agerskov svarede på gebrokkent tysk: »Smææægt guuut - smææægt guuut - af lille buuh - af lille buuh«. For yderligere at gøre sig forståelig satte hun begge sine pegefingre op over panden for at markere et par kohorn, alt imedens hun gik rundt i stuen og i et væk fortsatte med sit »af lille buuh...«

Tilsyneladende forstod manden, hvad

hun mente, og tog et stykke af frikadellen i munden. Aldrig så snart, han havde fået det i munden, spyttede han det ud på tallerkenen, sprang i vrede op og råbte et eller andet, hvorefter han forlod stuen og smækkede døren meget hårdt i efter sig. Vi andre kunne trække lidt på smilebåndene, men ret beset var det ikke en pæn opførsel af fru Agerskov.

Men som omtalt koncentrerede vi os om lektierne, og vi vidste, at vi kunne vore ting hver dag. At vi ikke altid fik karakter efter dette, måtte så skyldes andre ting, som vi ofte havde lyst til at drøfte nærmere med den pågældende lærer, men sådan noget gjorde man slet ikke dengang.

Dagene gik, og vi nåede frem til bogføringsprøverne ultimo november. Vi var alle rigtig godt nervøse, men for mit vedkommende var det helt galt. Jeg turde slet ikke tænke på den katastrofe, det for mig og min familie ville være, hvis jeg dumpede og skulle igennem et ekstra år i København.

Den første eksamensdag drejede det sig om daglige posteringer. Dette skulle ske efter gennemskrivningssystemet, og den næste dag skulle vi klare et afslutningsskema. Efter at have svedt bravt under disse opgaver to formiddage, kunne vi begynde at vente på at få oplyst vore karakterer. Der kom til at gå mindst 14 dage, hvor vi næsten dagligt ringede for at høre nyt. Det var altså også en nervepirrende tid, og ingen af os slappede bare lidt af; vi havde den spænding i kroppen hele tiden.

Så endelig kunne hr. Sieber meddele, at resultaterne var kommet, og vi styrtede selvfølgelig hen og fik spændingen udløst. Efter et for mig tilfredsstillende resultat kunne jeg komme videre. Des-

værre var syv elever dumpet, heraf to, som også var dumpet året før. Det var nu synd for dem, og det lagde for mit vedkommende en dæmper på glæden.

Jeg fik selvfølgelig travlt med at få ringet hjem, og da jeg ikke havde fået nogen anmærkning vedrørende de toldmæssige fag, kunne jeg således regne med at fortsætte. Det var en dejlig følelse, og det var skønt at tænke på den kommende juleferie og nytårsdagene, som kunne nydes hjemme hos familien. Vi skulle først møde på Toldskolen en af de første dage i januar 1966. Humøret var højt i dagene før juleferien, for nu blev der tid til at nyde den københavnske juleudstilling og få købt nogle julegaver. Hvor var det skønt at gå om bord i Ålborgbåden ved 22.30-tiden med flere dages fritid ventende forude.

I disse juledage blev der rigtig tid til at kælke med børnene og fejre julen efter de gamle traditioner, men som sædvanlig synes man altid, at ferier går alt for hurtigt. Det var også tilfældet her, og så var der atter tid til at give møde i København.

Toldelevkursus – primo januar - 20. maj 1966

Jeg må her lige indskyde, at Vagn og jeg var blevet enige om at flytte til et andet sted og bo hver for sig. Vi syntes, at det ville give mere ro for den fremtidige læsning. Det var i det store og hele de samme lektier, som vi havde haft året før, og nu gjaldt det om at koncentrere sig endnu mere om at lære mere udenad. Da vi kom til at bo på samme pensionat på Amager, kunne vi fortsat drøfte lektierne sammen. Så det var bare helt fint.

Vi var alle spændte på at skulle møde vores lærere, som næsten alle var ukendte for os. Jeg kendte dog et par stykker af dem fra tidligere kursus og var helt trygge ved dem.

Det kan måske være interessant for læserne at få præciseret, hvem lærerne var, og hvilke fag disse dækkede. Her er listen med daværende stillingsbetegnelser:

Toldregnskab: TI H. C. C. Bruun og OTA P. E. Elkrog.

Organisation: OTI S. Bruhn Hansen.

Toldbehandling I (tolddariffen): TK Roland Heldt.

Toldbehandling II (toldlovens fritagelsesbestemmelser samt EFTA m.m.): KC K. P. Wieth-Knudsen og OTA H.-J. Skjerning.

Toldforvaltning: VTI Frede Bak.

Forbrugsafgifter: VTI P. Haagen Nielsen.

Tysk: TK Jes Busk.

Engelsk: TK P. E. R. Bjernå.

Det skal bemærkes, at toldregnskab egentlig var delt op i to, idet der fortsat blev undervist i det gamle toldregnskabssystem, men efterhånden også mere og mere i det nye med edb som værende i sin vorden. Det sidste stod P.E. Elkrog for, og vi var ude i et par virksomheder for at se moderne bogføring. Men denne del af stoffet var endnu ikke med ved eksamensbordet.

Undervisningsformen var fortsat den gammelkendte fra tidligere, nemlig mundtlig overhøring, nye lektier for til næste gang og skriftlige terminsprøver. Så der var ingen form for gruppearbejde eller maskinelle hjælpemidler for indlæring.

Nu, hvor vi var kommet på det rigtige elevkursus, kunne vi fuldt ud koncen-

trere os om lektierne. Der var mere ro over hverdagen, idet vi ikke mere skulle fare fra den ene praktiske tjeneste til den anden. Det var måske også, som om der kom mere fællesskab mellem de tre klasser, men det lykkedes os ikke at danne en »elevforening«, som nogle mente kunne varetage vores specielle interesser over for lærerne. Det var sikkert en fejl, for der var ellers flere gode ideer fremme.

For mit vedkommende var det faktisk tredje gang, at jeg skulle lære en vis del af stoffet, idet jeg havde haft en del af det på toldbetjentkursus. Man kan vel forstå, at jeg som tidligere eksamineret i dette stof følte mig helt hjemme i dette. Her var der f.eks. tale om toldforvaltningsreglerne, og jeg var faktisk ikke så glad for situationen over for mine yngre elevkolleger, idet jeg følte det som en ublu konkurrence, at jeg kunne så meget i forvejen. Derfor kunne jeg heller ikke have noget imod, at jeg som regel blev overhørt i noget af det sværeste stof, bl.a. kreditoplag og T.I.R.-reglerne.

Det skal her oplyses, at T.I.R. er forkortelse af Transport International Routier og er en ordning, der efter bestemte regler tillader lastvogne i plomberet stand – efter lettere kontrol – at passere toldgrænserne imellem de implicerede lande for derved at spare transporttid. Lastvogne skulle, inden de måtte anvendes til disse transporter, godkendes, hvorefter de blev forsynet med et skilt med bogstaverne »T.I.R.«.

At jeg så efter disse overhøringer fik ros, var naturligvis en glæde for mig – men stadig borede denne lille »orm« inde i mig. Det, som jeg ikke kunne forstå (og det kan jeg stadig ikke), var, at jeg ikke på et eneste tidspunkt i dette

fag kunne snige mig til en karakter på mere end g+, når flere af de øvrige kunne opnå ug-. Ikke fordi jeg mener, at de ikke fortjente det, for de var bestemt dygtige.

Det var åbenbart ikke let at slippe af med dette g+; jeg fik det samme til eksamen. Dette til trods for, at jeg 14 dage før lige netop var blevet overhørt i samme stof (T.I.R.) med efterfølgende ros af læreren. Da jeg for engangs skyld brokkede mig uden for eksamenslokalet efter den mundtlige eksamensoverhøring, fik jeg det svar, at jeg skulle være glad for, at jeg i det hele taget havde fået et g+.

Vi var nogle stykker, der senere talte om, at enhver mundtlig eksamensoverhøring faktisk burde overværes af de øvrige i ens gruppe. Vi var delt op i grupper med fem elever. At jeg ville bakke op bag tanken var selvfølgelig med udgangspunkt i mit specielle tilfælde og undren over, at en topkarakter i dette fag under hele toldbetjentkurset kun kunne give et g+ på elevkursus? At jeg fik tilranet mig lidt dårligere karakterer i to andre fag var efter min opfattelse fuldstændig korrekt. Der kan jo forekomme svipsere, og man kan næppe være perfekt i hele stoffet.

Vi længtes selvfølgelig alle efter at blive færdige med Toldskolen og komme ud at virke og bruge vores lærdom, men inden vi nåede så langt som til eksamen, havde hver enkelt i begyndelsen af april fået udleveret et skema, hvorpå vi kunne anføre, hvilket tjenestested man ønskede at komme til efter endt eksamen. Hver måtte anføre tre steder, selvfølgelig i prioritetsorden. Det var nærliggende for mig at skrive Ålborg, Randers og Århus, men til min store skuffelse blev jeg ved

*Forfatteren hjemme hos
»Lillemor« ved en festlig
lejlighed i 1966.
Foto i privateje.*

skrivelse af 22. april 1966 orienteret om, at jeg skulle gøre tjeneste ved Københavns Toldsted. Dette var ikke den bedste start for eksamenslæsningen.

Da jeg under hele mit kursusophold havde haft kontakt med Ålborg Toldkammer, var jeg klar over, at man dér havde regnet med, at jeg efter endt kursus utvivlsomt havde mulighed for at vende tilbage. Af denne grund havde daværende toldstedschef, TI S. Nedermark, allerede forberedt en plads til mig blandt sit personale. Da han og den lokale toldassistentforening blev klar over mit efterfølgende tjenestested, blev der af disse gjort ihærdige forsøg på at få denne placering ændret, og OTA Børge Breitenbauch sendte en skriftlig anmodning til etatsforeningen for om muligt at få denne til at gøre et eller andet; men der var (naturligvis) intet at stille op. Min henvendelse hos foreningens sekretær gav heller ikke noget resultat.

Jeg reagerede selv derefter ved at gå til skolens nye tilsynsførende for at få

et eller andet råd. Her blev jeg kortet af med, at jeg ikke kunne forvente at få særskilt behandling, hvilket jeg kun kunne give ham fuldstændig ret i, men jeg fik alligevel udtrykt, at jeg faktisk ved skolens start i 1965 havde fået den opfattelse af daværende tilsynsførende, at jeg sandsynligvis kunne komme tilbage til Ålborg, og at jeg af denne grund havde ladet min familie blive boende i Nørresundby. Den tidligere tilsynsførende kunne selvfølgelig ikke vide, at der kunne ske ændringer i praksis. Hvis jeg havde vidst det, var jeg selvfølgelig flyttet til København for længe siden og havde derved sparet både afsavn og stram økonomi. Jeg havde absolut intet at bebrejde den tidligere tilsynsførende.

I min kvide gik jeg til personalechef O. G. Nielsen i direktoratet, som heller ikke umiddelbart kunne love noget, men accepterede at se på sagen og gav mig lov til at møde op igen nogle dage senere. Da jeg så vendte tilbage, blev jeg vist ind til OTI V. E. Parving, som jeg fik en længere samtale med. Han funge-

*Vicetoldinspektør, personalechef O. G. E. Nielsen, også kaldet Stoffer.
Tegning i Told-Skat Museet.*

rede vist som vicedirektør (VDIR). Her fik jeg endelig oplyst, at man efter pres fra forskellige sider – også etatsforeningen – havde ændret praksis med – som før – at sende elever tilbage til deres tidligere toldsteder. Nu var man gået over til at besætte stillinger i provinsen i den orden, som man i forvejen havde ansøgninger liggende på i direktoratet. Han gav endvidere udtryk for, at han selv i

sin tid var blevet forflyttet fra Odense til København, og at han efterhånden var blevet glad for det. Så han troede også, at jeg ville blive glad for det. Det viste sig, at han fik ret.

Jeg var efter denne samtale klar over, at jeg måtte indstille mig på at flytte familien til København. Der var ikke andet at gøre end at gå til et boligselskab og blive skrevet op. Det var ikke de helt lyse udsigter, men hvis man vil, er det helt utroligt, hvad man kan overkomme. Så jeg fortsatte.

Efter alt at dømme synes jeg, at jeg fik en tilfredsstillende eksamen, og når alt kom til alt, var det jo ikke den som sådan, man skulle virke ud fra fremover. Det var naturligvis det grundlag, som man havde skabt sig under hele sin uddannelse, og når man selv var klar over, at man var i besiddelse af den tilstrækkelige teoretiske viden, ville de kommende erfaringer sikkert få det hele til at gå op i en sådan enhed, at man med flid og interesse ville kunne udføre sine tjenestemandspilgter med god samvittighed til nytte for samfundet – og måske også til andres tilfredshed – vel at mærke, hvis den faglige dygtighed hos disse andre bedømmere var til stede.

Omfaktureringsager og fiktive handler

Af en kontroltolders dagbog (7)

af Bent Andreassen

1980-1990. Sager, der smuldrerede. Der blev taget tilløb til en ny rationalisering

Det var det årti, hvor verden gik af lave. Store økonomiske sager, hele spektret rundt, prægede slutningen af årtiet. Nordisk Fjer, Klaus Riskjær, bankfusioner tvunget af omstændighederne, overbelåning i al almindelighed af fast ejendom og skibe, bankernes og kreditinstitutionernes rolle og ikke at forglemme, selskabstømmersagerne. Af nogle betegnet som »Danmarkshistoriens største røveri«.

Det var på det tidspunkt, vi i Nordjylland sagde, at et hotel skulle gå konkurs tre gange, inden det kom ned i en pris, hvor driften blev rentabel!

Kontrollen var i Nordjylland præget af de store omfaktureringsager, hvor alt fra golfbolde til swimmingpools blev omfaktureret, således at de erhvervsdrivende kunne få moms- og skattefradrag på indkøb af varige forbrugsgoder, såsom; TV-apparater, køleskabe, tøj, påhængsmotorer til lystfartøjer og alt muligt andet. Det er faktisk lettest at lave en fyldestgørende beskrivelse af forbrugsgoder, der ikke blev omfaktureret til artikler, hvor købsmomsen kunne fratrækkes i momsregnskabet, og hvor der kunne opnås et skattemæssigt fradrag eller afskrivning.

Ved bilagsrevision hos en filial af en af Danmarks største grossister inden for jern- og stålbranchen fandt vi beviser på, at omfaktureringer havde fundet sted, desuagtet man i selskabet anvendte automatisk udskrivning af fakturaer på edb og uanset, at der via edb-systemet fandtes automatisk lagerstyring.

Der blev fundet en ekspeditionsseddel nummer 471 283 omhandlende en AEG vaskemaskine til 2.730 kr. leveret til en maskinhandler. Systemet i selskabet var, at ekspeditionsseddel og salgsfaktura havde samme nummer, idet ekspeditionssedlen var inddateringsgrundlag for fakturaudstedelsen på edb.

Den dertil svarende salgsfaktura, nummer 471 283, var mistænkelig derved, at den var udskrevet på skrivemaskine og ikke på edb. Det havde sin naturlige grund, idet den edb-udskrevne faktura var pillet fra og en ny udskrevet af en af selskabets salgskonsulenter, således at varearten lød på et fradragsberettiget aktiv, nemlig en »4 RK Stegsted radrenser«. Denne omfakturering var ret primitiv og kunne findes ved en scanning af salgsfakturaerne.

Håndskrevet kontoudtog

I samme selskab blev der ligeledes fundet en følgeseddel fra selskabets leve-

randør af hårde hvidevarer. Følgeseddelene havde en ordregivende tekst til bogholderiet »Fiduskonto A J Hæstrup«. Varearten var en tørretumbler.

Fiduskontoen, som blev ført manuelt af en af selskabets ledende medarbejdere, sideløbende med den almindelige rabatkonto, var oprettet for denne kunde. Systemet virkede således:

Det manuelt førte kontoudtog for juni måned viste et samlet rabatbeløb på 1.366 kr. 39 øre. Af disse overførtes 500 kr. til den såkaldte fiduskonto. På det resterende beløb 866 kr. 39 øre blev der via det almindelige bogholderisystem på normal vis udskrevet kreditnota. Kontoudtog blev tilstillet virksomheden på normal vis. De 500 kr. blev opsamlet og kunne anvendes til køb af varige forbrugsgoder eller som en anden slags privat opsparing, en slags »Julens glæde«.

Intet var åbenbart for småt for denne kunde.

Således fik han en overplade til et AEG komfur til 45 kr. omfaktureret til et fradragsberettiget arbejdsredskab til værkstedet, nemlig en »14 tommers raspebom«.

Af større forbrugsgoder, som blev omfaktureret, var eksempelvis et trefags Combinette køle/fryseskab fra køleskabsfabrikanten Gram. Købsfakturaen var forsynet med et debiteringsnotat, som henviste til en salgsfaktura med nummer 469 214.

Ved at »gå baglæns« i en vugge til gravrevision fandtes den ekspeditionsseddel nummer 469 214, som dannede udskrivningsgrundlag for salgsfaktura nummer 469 214. Denne ekspeditionsseddel viste, at salgsfakturaen på køleskabet skulle lyde på »1 stk. FLYG stempeloliepumpe«.

Den edb-udskrevne salgsfaktura 469 214 viste netop varearten: »Flyg stempeloliepumpe type F 10 A-39« og varearten var defineret med koden X 71.

Nu begyndte min grundige kollega, Gunnar Fuglsang Poulsen, at ane en vis systematik, idet flere af varekategoriene havde varekatalognumre i en X-rækkefølge.

I bogholderiet, i forbindelse med fakturaudskrivningsgruppen, blev der fundet en liste over koncernens varekategorinumre, og af denne kunne udledes en opsamlingsliste omhandlende varekategorier inden for lysarmaturer og hårde hvidevarer, eksempelvis: X71 køleskabe, X73 køleskabe og X76 vaskemaskiner. Systemet var, at når man tastede et varenummer ved udfaktureringen, blev varearten i fakturaen automatisk deklareret. Denne funktion kunne undertrykkes.

Omfaktureringerne kunne kun beordres af overordnet personale, der kunne påtegne ekspeditionssedlerne. Det overordnede personale var i denne sag afdelingsdirektøren og tre disponenter på salgsområdet. Derfor fik man i salgsfakturaerne denne kombination på en faktura med nummer 448 905 udskrevet til en maskinhandler. Varekategorierne var i fakturaen udskrevet som henholdsvis X 76 1 stk. Oue medio roetørvasker og X 73 1 stk. harve. Begge dele er landbrugsredskaber, hvor udgiften kunne føres til fradrag i virksomhedens moms- og skatteregnskab. Der var i henhold til opsamlingslisten og i virkeligheden tale om en vaskemaskine og et køleskab.

Her var et område, hvor det ved kontrollen var værdifuldt at beskrive sagsgangene og på den måde finde de svage punkter i virksomhedens interne kontrolsystemer.

I forbindelse med de store omfakturerings-sager i firserne, blev vi i toldvæsenet opmærksomme på vigtigheden af at orientere korrekt om konsekvenserne. Det var ikke nok i en sag at få en erkendelse på momsområdet, uden klart at tilkendegive eventuelle skattemæssige konsekvenser for de berørte parter.

Til brug i kontrolarbejdet udarbejdede vi derfor en »standard-erkendelse«, i hvilken både køber og en disponent fra salgsselskabet skrev under på, at der var tale om en omfakturering.

Det skyldtes, at kontrollen i de skatte-sager, der blev en følge af spilleautomat-sagerne og de første omfakturerings-sager, af revisorer og advokater blev kritiseret for, at man ikke i tilstrækkelig grad havde oplyst folk om de konsekvenser, det skattemæssigt fik for dem, i og med, at de underskrev en efterangivelse på et unddraget momsbeløb.

Efter min opfattelse var det ikke et reelt problem, idet folk ganske godt var klar over, at moms på daværende tidspunkt var en 15 procentssforretning, ligesom de udmærket var klar over, at skat kunne være en 50 procentss forretning. Eller sagt på en anden måde: Det, der drev folk eller lokkede folk, var ikke en besparelse på momsen, men mere en besparelse i skat.

Jeg vil afslutte denne omfakturerings-seance med et sidste eksempel. Ved kontrollen i selskabets omfattende bilagsmængde kunne konstateres et helt genialt eksempel på en omfakturering. Genialt måske, fordi det blev beordret af filialdirektøren selv, og modtageren var direktøren hos en af selskabets store lokale forretningsforbindelser.

En ekspeditionsseddel nummer 454 460 lydende på en fuldautomatisk AEG

opvaskemaskine var blevet annulleret og med håndskrift påført følgende påtegning: »Udgår, er overført til 451 533-534.«

Ekspeditionsseddel nummer 451 533 lød på forskellige emner til lagerreoler. Ekspeditionssedlen var påtegnet »overført fra 454 460«, og ekspeditionsseddel nummer 451 534 lød på forskellige skydeventiler og reolvinkler. Også denne ekspeditionsseddel var påtegnet »overført fra 454 460.«

Der var altså tydelige revisionsspor, som kontrollen kunne udnytte i efterforskningen. Dette skyldes, at uregelmæssighederne foregik i en koncern, hvor der var en del interne kontroller.

De efter ekspeditionssedlerne udskrevne fakturaer, nummer 451 533 og nummer 451 534, lød på henholdsvis 11 forskellige varenumre for »Hartman reoler« og 14 forskellige varenumre for »ventiler«. På fakturaen 451 534 var den edb-udskrevne faktura med 9-cifrede varenumre! Man havde virkelig gjort sig umage!

Dette sidste tilfælde var både en momsunddragelsessag, en skatteunddragelsessag, en medvirken til begge dele, samt en bedragerisag og medvirken til bedrageri. Bedrageri, fordi direktøren i køberselskabet på denne måde fik en privat udgift dækket af selskabet. Disse former for omfaktureringer gjorde, at den revisionsmæssige styring, som selskabet gennem sit edb-system havde etableret med hensyn til lagerkontrol, blev bortelimeret.

Lagerdifferencerne blev undersøgt i koncernens hovedsæde, men de konstaterede differencer inden for de forskellige varegrupper kunne ikke anvendes kontrolmæssigt. At det blev undersøgt

havde alligevel to gode formål, en konstatering af, at de foretagne, ret avancerede omfaktureringer havde deres begrænsning og vigtigst den vigtige konsekvens, at det vakte nogen furor i selskabets øverste ledelse, som på denne måde blev gjort opmærksom på, hvad der havde fundet sted. Af selskabets ledelse blev der udarbejdet en instruks på området, og hvis denne blev overtrådt, var det fyringsgrund. Denne form for præventiv indsats over for moms- og skattesvig tillægger jeg større betydning end al anden form for præventiv indsats.

Hvad så når ledelsen er indblandet til op over begge ører, således som det var tilfældet i en af de største sager om omfaktureringer, der er blevet pådømt i Danmark?

1977. »Danmarks største omfaktureringssag«

Begrebet »omfakturering« var allerede kommet til offentlighedens kendskab via en overskrift i det daværende Aalborg Stiftstidende den 21. september 1977.

»Svindelsag ryster frederikshavnerne« og en større undertekst: »Byen chokeret – topfolk i fængsel.«

Tre direktører i selskabet, P. Conradsen A/S, som samtidig også havde tillidsposter inden for Frederikshavns erhvervsliv blev i grundlovsforhøret fængslet i tre uger.

To gode og dygtige kollegaer, H.P. Larsen og Jens Elert Jensen, havde i et halvt år arbejdet med sagen, som startede en epoke med omfaktureringssager i hele det nordjyske område, sager som

senere bredte sig over hele Danmark.

Det forhold, at de to kollegaer vidste, at det drejede sig om et af Frederikshavns mest velrenommerede firmaer, medførte, at de måtte gå »stille med dørene« helt op til tidspunktet for anholdelserne. Meget stille endda. Der var kun tredive meters gang mellem toldboden og selskabets hovedsæde, og repræsentanter fra selskabet havde, som et led i deres arbejde, deres daglige gang hos toldvæsenet.

H. P. Larsen og Jens Elert Jensen kunne senere, da de gennemgik notaterne fra selskabets statsautoriserede revisionsfirma, med nogen undren konstatere, at man fra revisionsfirmaets side i nogen udstrækning var vidende om, hvad der foregik.

Revisor havde forsøgt at følge købet af en påhængsmotor gennem regnskabet, efter revisionsprincippet fra vugge til grav, og kommer frem til følgende spørgsmål.

»Hvor bliver påhængsmotoren af? Hvor kommer svejsemaskinen fra?«

Svaret kom under sagens efterforskning. Påhængsmotoren til lystbåden var blevet til en fradragsberettiget post, nemlig en svejsemaskine, hvor man kunne tjene momsen og skattemæssigt føre lystbådsmotoren, som jo nu papirmæssigt var blevet til en svejsemaskine, som en driftsudgift.

Jeg blev efterfølgende ret duperet over, at den af de tre direktører, som havde sin daglige gang hos toldvæsenet, i kraft af sit arbejde med skibsprovi- antering, efter sagens pådømmelse og efter at have udstået sin fængselsstraf, blev ved med at have sin daglige gang hos os. Vel at mærke, uden at det påvirkede samarbejdet på nogen måde.

Ham har jeg faktisk stor respekt for.

Derefter opstod der nogle sager, også i Nordjylland, hvor fiskere via samlecentraler for fisk fik en stor del af indtægten fra fangsten kørt uden om regnskabet. Dette skete ved, at kun en del af fangsten blev påført det officielle regnskabsbilag for fiskerfartøjet, medens en anden andel, den sorte, blev udeholdt fra regnskabsbilagene, således at disse andele aldrig kom til beskatning, da der jo aldrig skete nogen bogføring.

I korthed kunne en omgåelsessituation se sådan ud: Når fiskerfartøjet FN 999 landede 2.100 kilo torsk, blev kun de 1.500 kilo registreret på skibet FN 999, medens de resterende 600 kilo blev registreret på et navn, som ofte kunne være falsk eller slet og ret »Jens Jensen«.

De pengeinstitutter eller revisorer, der førte fiskerfartøjernes regnskaber, fik alene overladt afregningen udstedt til FN 999, altså det officielle bilag, medens pengeinstitut og revisor aldrig fik kendskab til afregningen på navnelandingen. Disse navnelandinger var »helt sorte«.

Mange dygtige kollegaer var i mange måneder optaget af at efterforske og afslutte sådanne sager og indkræve de skyldige beløb.

Både spilleautomatsagerne, omfaktureringssagerne og navnelandingssagerne var karakteristiske derved, at de personer, der havde snydt, efterfølgende gav udtryk for:

»Sådan havde man gjort i de sidste tyve år!«

Dette er for øvrigt en typisk udtalelse, man hører, når større sagskomplekser er færdigeefterforskede. Jeg ville hellere have haft denne oplysning på forhånd!

Når en sådan udtalelse kommer fra kollegaer, kalder vi det derfor bagklogskab! »Set i bagklogskabens ulidelige klare lys«, som det hedder på nudansk.

En af de sager, der absolut ikke smuldrerede, var den, der hentede følgende avisoverskrifter hjem i de lokale nordjyske aviser.

1982. 6. april 1982

»Krav om to års fængsel og 1,3 mill. i skattesag«

Denne overskrift i det daværende Vendsyssel Tidende satte et foreløbigt punktum for en sag, der varede næsten tredive måneder. Jeg selv og Allan Tinning fra Distriktstoldkamret i Frederikshavn og John Haugaard fra Amtsskatteinspektoratet i Hjørring arbejdede i lange perioder på denne sag. Sagen var usædvanlig på mange måder. Den havde to vinkler. En, hvor det drejede sig om udeholdte indtægter ved salg af metervarer og færdige gardiner, og en anden, hvor der var udeholdt indtægter i forbindelse med sommerhusbyggeri og udlejning af sommerhuse.

Jeg husker sagen som en sag, hvor samarbejdet mellem personale fra toldvæsenet, skattevæsenet, kriminalpolitiet og anklagemyndigheden foregik forbilledligt.

Efterfølgende kan man måske filosofere over, hvorvidt anklageren var for tæt knyttet til selve efterforskningen. Jeg mener det ikke, fordi den pågældende anklager var meget kritisk og objektiv. Desuden var det en nødvendighed, idet den sigtede valgte kun at lade sig afhøre i indenretslige forhør. Det vil sige alle afhøringer foregik i retten.

Sagen var også speciel derved, at den sigtede nægtede alt. Ligegyldigt hvad, han fik præsenteret af soleklare bevisligheder, så havde han valgt den taktik at nægte. Alle afhøringer foregik som sagt som efterforskningsforhør. Det vil sige, alle afhøringer foregik i retten, og det stillede store krav til os, fordi vi fra myndighedernes side skulle forsøge at beskrive sagen enkelt og forståeligt. Den skulle bogstavelig talt skæres ud i pap.

Vi fik af dommeren lov til at præsentere vores materiale for retten i form af overheads. Foruden dommeren deltog to domsmænd. Det var første gang, det skete. I hvert fald i Nordjylland.

Det med benyttelsen af overheads. Ikke domsmænd!

Vi skulle ligeledes bestræbe os på ikke at anvende fagudtryk og lignende, idet vi ikke kunne forvente, at domsmændene umiddelbart forstod vores terminologi. Situationen var desuden den, at det stillede store krav til anklagers afhøring af den anklagede. Således skulle spørgsmålene fra anklageren være mere »timede«, end det ville være tilfældet ved en udenretslig afhøring, hvor man har mulighed for at samle op på tingene og vende tilbage til forholdet ved en fornyet afhøring.

Ved en indenretslig afhøring bliver alt, hvad der kommer frem under afhøringen, umiddelbart tilført retsbogen. Anklageren har så at sige »kun ét skud i bøssen«.

Det var i den sag, anklageren kom med et forslag, som i al sin naivitet simpelthen var genialt. For den første del af perioden 1971 til 1973 havde vi fundet dobbelte regnskaber. Disse korrekte regnskaber viste, at det officielle varelager i perioden var blevet kraftigt

nedskrevet i værdi.

»Hvis det er korrekt, må vi kunne bevise det ved at opgøre gardinmandens aktuelle varelager?«

To kriminalfolk, to toldere og en fra amtsskatteinspektoratet stirrede på anklageren, som om han havde sagt noget frækt. Hvilken naivitet, tænkte vi. Vi blev dog hurtigt overbeviste om, at selv om anklageren ikke havde den store regnskabsmæssige uddannelse, måtte han have ret.

Som sagt. Så gjort.

Der blev foretaget en fuldstændig opgørelse af den sigtedes varelager af gardinmetervarer og tilbehør til gardiner. Lageroptællingen blev foretaget af politi og toldvæsenet sammen med den sigtede. Opgørelsen var meget specificeret og varede en hel dag. Hver rulle metervare blev noteret med angivelse af: optalt antal meter i rullen, stoffets mærke og dessinnummer, rullens oprindelige indhold, salgspris per meter, som var påført af den sigtede selv på hver rulle. Hvor der var påført flere priser, noteredes alle priser, men den laveste pris blev anvendt ved opgørelsen.

Den færdige opgørelse viste en samlet kalkulationsavance på kostprisen, eksklusive syløn og monteringer, på 125,6%.

Varelageroptællingen fik derved to formål, nemlig det oprindelige, at konstatere, hvor stort varelageret egentlig var. Det andet formål var at underbygge den kalkulationsavance, som gardinmanden selv regnede med ved anførsel af salgspriser på sine købsfakturaer.

Jeg tror, det er første og eneste gang, at der nøjagtigt er opgjort et helt varelager af metervarer i en straffesag. Rent fysisk skete det ved, at vi lånte en stor

skydelære fra en fabrik, der fremstillede metervarer. Ved hjælp af dette special-instrument udmålte vi alle stofrullernes radier. Derefter blev lagene i rullerne talt op. Voila! Vi havde det rigtige metertal fra rullerne. Rullerne var mærket med både købspris og kalkulerede salgspriser. Antal meter blev multipliceret med den på rullen lavest anførte salgspris.

Eksemplet viser også, at vi som kontrolmyndighed skal passe på med ikke at afvise andres gode ideer, selv om de ved første præsentation synes enten tåbelige eller umulige at udføre. Eller som anklageren selv bagefter sagde det over en stille pilsner:

»Der er ikke noget, der er umuligt!«

Hvortil en af de kriminalbetjente, der deltog i øldrikningen, svarede:

»Jo!«

Vi slog skummet af vores pilsnere og kikkede spørgende på ham:

»At få tandpastaen tilbage i tuben, når du først har klemt den ud!«

Gardinmanden nægtede som sagt alt. Det kom ham til skade i det lange løb. Doms mændene kunne se det helt naturstridige i det, han nægtede. Når han så endelig fortalte noget, der lød sandsynligt, på områder, hvor vores beviser måske var lidt tyndere, så troede domsmændene simpelthen ikke på ham.

Hvorledes afhøringen i de indenretslige forhør var »timet« kan bedst belyses således:

Ved ransagningen blev der fundet bilag med følgende oplysninger:

En lap papir, der kunne identificeres som en opgørelse over fem dages salg i gardinforretningen. Opgørelsen på papirlappen fremstod som en opgørelse over salget fra den 19. juni til den 23.

juni. Af lappen fremgik følgende tekster og talopstillinger, se illustrationen næste side:

Beløbet på 3.610,31 kr. gik igen på et andet bilag teksten »Salg 19/6 til 23/6 72 Moms«, som hidrørte fra gardinmandens officielle momsregnskab. Beløbet på 3.610,31 kr. var ført i gardinmandens officielle momsregnskab, ligesom beløbet var ført som salg i specifikationen til driftsregnskabets afslutningsark. I selve driftsregnskabet indgik beløbet i et totalbeløb for salg på 200.250,64 kr., et tal, som gik igen i det officielle driftsregnskab for året 1972.

Bilaget visende kolonnerne: »samlet salg«, »føres som salg«, og »ekstra salg« blev i det indenretslige forhør forelagt tiltalte, som vedrørende opgørelsen over de fem dages salg forklarede disse kolonner og tal således: at de 3.610 kr. er, hvad der er indgået, og de 5.290 kr. angiver det beløb, som ville være indgået, hvis de pågældende varer var solgt til ordinære priser.

Den sigtede blev nu foreholdt et nyt bilag, af hvilket fremgik, »at der den 26. juni er indbetalt et beløb på 9.087 kr. 93 øre i et pengeinstitut, svarende til det optalte beløb på opgørelsen.«

Det svarede tiltalte ikke på! Nu skulle succesen følges op! Lynhurtigt rakte Allan Tinning to nye spørgsmål over til anklageren, lydende således:

Hvordan kan man optælle et »tænkt« salg og endvidere opgøre en kassedifference herpå? Hvordan kan man indsætte beløbet fra et tænkt salg i banken?

Efter at have studeret lappen og spørgsmålene et kort øjeblik rakte anklageren lappen tilbage til Allan Tinning med ordene:

»Det skal gemmes til proceduren.«

	i alt:	fine
19/6	341,92 1565,29	/ 702,27
20/6	1888,56	/ 1765,06
21/6	1468,14	/ 884,92
22/6	425,59	/ 0,-
23/6	3468,63	/ 258,06
	9.188,63	3.610,31
+ fragt	14,40	↘ indtalt til
	9.203,03	9.087,93
÷ reg.	302,55	
	8.900,48	i alt
	3.610,31	(føres som salg)
	5.290,17	"egent salg extra"
÷ diff	100,70	
	14,40	
	Frugt	
	302,55	
	31,55	
	192,50	
	26,-	
	52,50	
	Oplysning:	

Lap papir med opgørelse af fem dages salg i gardinforretning, fundet ved ransagning i sag om udeholdte indtægter ved salg af metervarer og færdige gardiner. Privateje.

Det kræver et vist overblik fra anklagers side i en presset situation, men beslutningen var genial. Det viser følgende udskrift af anklagerens procedure, som den er tilført retsbogen:

Tiltalte blev vedr. året 1972 foreholdt, at han for perioden 19.-23. juni til skatte- og afgiftsregnskaberne havde opgivet et salg på 3.610,31 kr., som han i det »sorte regnskab« havde registreret som »føres som salg«, medens det øvrige registrerede salg i denne periode på 5.290,17 kr. med påtegning »eget salg ekstra«, ikke var ført i de officielle regnskaber.

Hertil forklarede tiltalte, at »eget salg ekstra«, angav det beløb, som ville være indgået, hvis der var solgt varer til ordinære priser. Selv efter, at jeg har foreholdt tiltalte, at et beløb svarende til hele salget, 9.087,93 kr. var indsat i bank den 26. juni 1972, fastholdt han, at der ikke var udeholdt salg. Det bemærkes, at tiltalte på den omtalte salgsopgørelse ud for det samlede salg har noteret »optalt til« og han har opgjort en kassedifference.

Altså har tiltalte efter sin forklaring optalt et »tænkt salg«, opgjort en »tænkt« kassedifference, og endelig præsteret det utrolige kunststykke at indsætte den »tænkte« salgssindtægt i banken.

Dette fik dommeren og de to domsmænd til at notere flittigt!

Gardinmanden blev dømt for overtrædelse af straffelovens paragraf 289, jfr. skattekontrollovens paragraf 13, stk. 1, for unddragelse af 514.000 kr. i skatter, lov om almindelig omsætningsafgift paragraf 35, stk. 1, pkt. a, jfr. paragraf 35, stk. 3, ved at have udeholdt moms af 843.000 kr. Med i købet var en overtrædelse af straffelovens paragraf 279, forsøg på bedrageri.

Det var en hård og lærerig sag, der

strakte sig over flere uger i byretten og en uge ved Vestre Landsret.

Det skal siges til gardinmandens ære, at vi fra myndighedernes side, efter dommen og afsoningen, havde et godt professionelt forhold til den pågældende.

Nogen har måske undret sig over, at gardinmanden blev straffet for en længere periode end fem år. Det kunne kun lade sig gøre i dette specielle tilfælde, for hvis man ved samme handling forsætligt overtræder både skattekontrolloven med en forældelsesfrist på 10 år og momsloven med en forældelsesfrist på 5 år, er det den længste forældelsesfrist, der er gældende.

Af straffelovens § 93, stk. 2, fremgår det, at forældelsesfristen i afgiftssager er fem år. Af § 93, stk. 3, fremgår det, at forældelsesfristen efter skattekontrollovens § 13 er 10 år. Af § 93, stk. 4, fremgår det:

Har nogen ved samme handling begået flere lovovertrædelser, for hvilke der efter stk. 1-3 gælder forskellige forældelsesfrister, skal den længste af disse frister anvendes med hensyn til samtlige overtrædelser.

Desuden kunne vi bevise, at unddragelserne havde fundet sted uafbrudt i hele perioden. Med et fint ord hedder det vist, at unddragelserne var sket »in continenti«.

En anden juridisk finesse blev anvendt i denne sag. Pludselig ville gardinmanden midt i retshandlingerne have sagen indbragt for Momsnævnet. Dommeren afslog dette med henvisning til, at der ikke blev frataget den anklagede nogen anken mulighed, idet han kunne anke byrettens dom til landsretten. Gardinmanden ankede byrettens dom

til landsretten. Vestre Landsret stadfæstede i store træk byrettens dom. En god og lærerig sag.

1982. Vidne i gardinsagen

Den blev endnu mere lærerig, idet sagen også blev en god illustration af, at selv om man er sagkyndig og sidder bag ved anklageren, så kan man blive indkaldt som vidne. Her skal man for det første tale sandt, men det er heller ikke ulovligt at forberede sig på, at man pludselig skal i vidneskranken.

I denne sag havde vi udtaget 10 stk. sysedler, som vi havde forelagt en ekspert i gardiner. Eksperten var udpeget af brancheforeningen og støttede grundlaget for vore avanceberegninger. Pludselig erklærede tiltalte:

»at han ikke ønsker at besvare spørgsmål vedrørende sysedler, idet han anfører, at disse er fremskaffet med ond vilje af toldvæsenet. På foranledning af sin forsvarer forklarer tiltalte, at han vil anslå, at han har haft 3-400 sysedler årligt. De 10 sysedler, der af toldvæsenet har været forelagt konsulenten har alle givet overskud. Han har imidlertid også haft underskud på sysedlerne. Størstedelen af tiltaltes stoffer var indkøbt som partivarer, og der er ved disse store fejl ved udklipningen, der må påregnes et svind, som han vil anslå til 15-20% eller en samlet meterlængde.«

Det afgørende i hans udtalelse var påstanden om, at de sysedler, der var forelagt eksperten, var fremskaffet med ond vilje.

Det fremgår videre af domsudskriften, at:

Som vidne fremstod Bent Andreasen, Frederikshavn Toldvæsen, der behørigt forberedt forklarede, at der blev fundet mange sysedler hos tiltalte. De 10 sedler, der blev forelagt konsulenten, var med priser for stof, hvilket var forudsætningen for konsulentens vurdering. De 2 afsedlerne var fra 1975 og 8 fra 1977. Konsulenten var blevet udpeget af Tekstilgrossisternes Akkordafdeling. Endvidere redegjorde vidnet for tiltaltes leverancer til damefrisør X Xsen i Xby. Der fremlægges akterne vedrørende denne handel.

Vidnet forklarer, at der af en samlet leverance på 5.000 kr. er medgået 15 % til salonen og dette skulle give en pris på 750 kr. I fru X Xsens momsregnskab er der imidlertid anvendt en erklæring fra tiltalte om, at der er leveret gardiner for 2.500 kr. til salonen ud af den tidligere gardinleverance. Derfor blev denne syseddel ikke anvendt af toldvæsenet.

Det var gardinmanden, der selv påberåbte sig, at vi ikke havde anvendt netop denne syseddel. Til det havde vi et godt svar. Retten kunne formentlig godt se det rimelige i, at vi ikke havde anvendt en syseddel for en leverance, hvor både den sigtede og køberen havde gjort sig skyldig i fusk med prisfastsættelsen. Damefrisøren havde fratrukket købsmomsen af halvdelen af den samlede leverance, selv om den for 85 pct.s vedkommende vedrørte gardiner til privatboligen!

Skatteborger i Ribe i 1500-1600-årene

af Ole Degn

I Told- og Skatthehistorisk selskabs skatthehistorie har forfatteren af bindet med perioden 1523-1660, Leon Jespersen, valgt en skatteborger fra Odense til belysning af væksten i skattebyrden i perioden. Dermed har han ikke fået belyst de endnu vanskeligere forhold, som borgerne i Jylland blev budt. Jylland havde problemet, at det som en halvø forbundet med Nordtyskland i krigstider var i en helt anden udsat position end Øerne, der kunne beskyttes med en af Nordeuropas stærkeste orlogsflåder. Kun undtaget det skæbnsvangre år 1658, da hård frost hen over bæltterne og Smålandshavet skabte en isbro, som den svenske hær kunne gå over.

Vi skal derfor se på, hvordan forholdene var for en jysk borger, en Ribeborger, i denne periode. Dette kan man gøre ganske detaljeret, takket være Ribes meget velbevarede rådstuearkiv. Skattebøgerne står i metervis med de årlige byskatter og ekstraordinære skatter for lange årrækker med flere skattelister hvert år. Skattelisterne angiver i indledningerne ofte årstal og dato for udskrivningsbrevet ligesom også skattens foldtal, dvs. om det var en dobbelt-skat, en tidobbeltskat, ja, helt op til en 180-dobbeltskat. Derfor kan man nøje følge udviklingen.¹

Man ser her ved midten af 1500-årene en fredelig tid. Blot den ene årlige by-

skat blev opkrævet, en dobbeltskat. Den kunne dække det krav, kongen stillede til byen, tilligemed byens egne udgifter, der ikke blev dækket af andre indtægter.

Skatteudskrivningen i Ribe 1550-1660:

	antal fold pr.årti	indeks
1550-59	38	100
1560-69	185	487
1570-79	112	295
1580-89	52	137
1590-99	38	100
1600-09	35	92
1610-19	128	337
1620-29	206	542
1630-39	279	734
1640-49	572	1.505
1650-59	1.409	3.700
Gennemsnit	278	

Kilde: Rig og fattig i Ribe 1560-1660, 1, 1981, s. 426.

I 1560'erne udbrød den Nordiske Syv-årskrig, udkæmpet i årene 1563-70. Den kostede store summer og ses da også tydeligt i Ribes skatter, der næsten femdobledes, jfr. tabellen. Følgerne ses endnu i 1570-erne, skatterne var endnu ikke halveret. Derefter fulgte gode tider, frem til 1610'erne, med et skattniveau ikke meget anderledes end det, man havde oplevet i 1550'erne.

Christi Fødselsdag	2 p.
Anden Fødselsdag	2 p.
Tredie Fødselsdag	2 p.
4. Fødselsdag	2 p.
5. Fødselsdag	2 p.
6. Fødselsdag	2 p.
7. Fødselsdag	2 p.
8. Fødselsdag	2 p.
9. Fødselsdag	2 p.
10. Fødselsdag	2 p.
11. Fødselsdag	2 p.
12. Fødselsdag	2 p.
13. Fødselsdag	2 p.
14. Fødselsdag	2 p.
15. Fødselsdag	2 p.
16. Fødselsdag	2 p.
17. Fødselsdag	2 p.
18. Fødselsdag	2 p.
19. Fødselsdag	2 p.
20. Fødselsdag	2 p.
21. Fødselsdag	2 p.
22. Fødselsdag	2 p.
23. Fødselsdag	2 p.
24. Fødselsdag	2 p.
25. Fødselsdag	2 p.
26. Fødselsdag	2 p.
27. Fødselsdag	2 p.
28. Fødselsdag	2 p.
29. Fødselsdag	2 p.
30. Fødselsdag	2 p.
31. Fødselsdag	2 p.

En side fra Ribes skattebog fra 1640, en af de hen ved 250 skattelister fra perioden 1545-1660, der danner grundlaget for, at man nøje kan følge udviklingen i skatteudskrivningen i byen. Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

og derefter gik det helt galt. Svenskerne angreb på Danmark med Torstensson-krigen 1643-45 medførte i Ribe skatteudskrivninger, så årtiet kom til at ligge på et niveau 15 gange så højt som i 1550'erne, og Svenskekrigene 1657-60 kom til at betyde yderligere mere end en fordobling af dette.

Det kan ikke undre, at Ribe-borgerne økonomisk var ødelagt efter denne udvikling i skatteudskrivningen, der endda yderligere blev forværret af materielle ødelæggelser, plyndringer og nedrivninger og nedbrænding af huse og boder. Man så også tydeligt problemerne i befolkningstallet. Havde byen i 1545 et skatteborgertal på 653, og var dette efter de gode tider i 1623 vokset til 983, så var det i 1660 faldet til 430.²

Mange huse og boder i byen stod da også i 1660 øde, hen ved en femtedel af de tilbageværende hen ved 700 ejendomme. Dette ramte også skatteborgerne hårdt økonomisk. Var byens ejendomme i 1657 blevet takseret tilsammen til et beløb på i alt 117.894 rigsdaler, så måtte dette i 1661 på grund af den fallende økonomiske evne og efterspørgsel nedsættes til i alt 44.656 rigsdaler.³ Måske har her frygten for den forventede beskatning af grundejendom også spillet ind ved takseringen, og det var i så fald heller ikke mærkeligt på baggrund af skatteborgernes erfaringer gennem et halvt århundrede.

Med det voksende skattetryk voksede også skatterestancerne. I slutningen af

Så begyndte et halvt århundredes mareridt for skatteborgerne. Kalmarkrigen mod Sverige 1611-13 betød en tredobling af skatterne i forhold til de tidligere gode tider. I 1620'erne fik man at føle følgerne af Christian 4.s deltagelse 1626-29 i krigen mod den tyske kejser, Kejserkrigen. Det betød ikke blot skatteudskrivninger til betaling af krigsind-satsen, men efter kongens nederlag i Tyskland i 1627 fulgte et par års besættelse af kejserlige tropper, med indkvartering og skatteudpresninger, meget betegnende også kaldt brandskatter. Trods fredsslutningen i 1629 lå skattetrykket i 1630'erne endda endnu højere,

1500-årene havde skatterestancer været sjældne og ubetydelige.⁴ Borgmestre og råd var dog opmærksomme på problemet. I 1603 vedtog de således, at den, der ikke ville betale sin skat, når han blev krævet tre gange, skulle sættes i finkeburet – et poetisk navn for byens fængsel – på egen kost, indtil han betalte, og siden skulle borgmestre og råd afgøre, om de ville have ham som borger eller ikke. Men først fra 1620 begyndte skatterestancerne at spille en rolle. Da udgjorde de 6% af de først indbetalte skattebeløb, i 1630'erne var tallet 20%, i 1640'erne 21%, og for de 25 skatter, der blev udskrevet 1657-59, var det ligeledes 21%.

Skattepresset blev efterhånden så hårdt, at det har været temmelig ødelæggende for befolkningen. Hvor hårde skatterne var under Svenskekrigene 1657-60, får man også et godt indtryk af gennem boopgørelserne i forbindelse med dødsfald fra slutningen af 1650'erne. I boopgørelserne fra de foregående år forekom skatterestancer så godt som ikke. Men i en boopgørelse fra december 1659 var der over for aktiver på 76^{1/2} sletdaler passiver på 85^{1/2} sletdaler, og heraf var de 42^{1/2} sletdaler skatterestancer. Det vidner om en beskatning langt ud over småfolks evner, og skatterestancer i yderligere en snes boopgørelser ud af 160 fra disse år vidner om det samme. Endda ser man, at skatteborgere i ikke så få tilfælde havde afleveret bohave som pant på rådhuset eller lånt til skatten på kontoen hos købmanden.

Man var nået langt med skattetryk siden de fredelige tider i 1500-årene. Hvor let skattetrykket da kunne være, ser man af en skattesag fra 1578. Det fremgår her, at overklassen endda allige-

vel kunne slå sig i tøjret. Skatteborgeren Anders Sørensen Klyne var dette år meget fortørnet over, at han var blevet sat til 160 skilling i skat.⁵ Han klagede til borgmestre og råd, og de svarede, at hvis han ikke ville betro dem at lægge ham i skat, ville de tilbyde ham selv at måtte gøre det »ved sin ed«, således at han skulle betale 8 sk. af hver tusinde mark frit gods eller, hvis han fandt, at dette var for meget, da 8 sk. af hvert halvandet tusind. Der var altså her tale om en ren formueskat på 0,5 eller 0,3 promille, og da skatten dette år var firedobbelt altså om en skat på 2 eller 1,2 promille. Men Anders Sørensen Klynes da netop arvede formue skal have været på 40.000 daler, hvilket efter tilbuddet ville give en ansættelse på 1.280 sk. Han holdt da også klogeligt fast ved den givne taksering, der altså i realiteten har svaret til 0,06 promille. Anders Sørensen Klyne er måske en af de tidligste skattesnydere, vi kender navnet på.

En følge af udviklingen i skatteudskrivningen gennem de hundrede år var også nogle ganske karakteristiske ændringer i fordelingen af skatterne. Heller ikke overklassen kunne holde til en beskatning som den, man efterhånden nåede frem til. Men det er en anden historie.

Noter

1. Ole Degn: Rig og fattig i Ribe. Økonomiske og sociale forhold i Ribe-samfundet, 2, 1981, s. 225-32.
2. Samme, 2, s. 175-78.
3. Ribe rådstuearkiv, D 22-298. Hustakster 1657 og 1660. Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.
4. Ole Degn (se note 1), 1, s. 450-51.

Indholdsfortegnelse

Vejerbodselev, toldskole og
toldelevkursus, omfaktureringsager
og skatteborger i Ribe 43

Annie Birkvang:

Vejerbodselev og toldskoleelev
i København og assistent
i Svendborg 45

Frode Bang:

Tolder i København, Ålborg,
København - og Hvidovre (4) 63

Bent Andreasen:

Omfaktureringsager
og fiktive handler
Af en kontrollolders dagbog (7) 67

Ole Degn:

Skatteborger i Ribe
i 1500-1600-årene..... 77